

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Bakalářská práce

**Podíl českých intelektuálů na etnické emancipaci
vybraných slovanských národů**

Cyril Bartoň

Plzeň 2014

Obsah

1	ÚVOD	3
2	HISTORIE UTVÁŘENÍ SLOVINSKÉHO NÁRODA	5
2.1	Počátky osídlování východoalpského území.....	5
2.2	Christianizace	8
2.3	Vliv Franků.....	9
3	VAZBY SLOVINCŮ A ČECHŮ	12
4	SLOVINSKÝ JAZYK	14
4.1	P. J. Šafařík a slovinština	14
4.2	Jan Václav Lego a mluvnice slovinštiny pro Čechy.....	15
4.3	Literární a divadelní spolupráce	20
5	SLOVINSKÉ NÁRODNÍ OBROZENÍ	22
6	HISTORIE UTVÁŘENÍ LUŽICKOSRBSKÉHO NÁRODA	27
7	NÁRODNE - EMANCIPAČNÍ ÚSILÍ TĚLOVÝCHOVNÉ JEDNOTY SOKOL	29
7.1	T. G. Masaryk a Lužičtí Srbové	33
7.2	Masarykovy ideje a Slovinci	35
8	SOKOL	36
8.1	Činnost Sokola	37
8.2	Sokol Lužice	39
8.3	Období po 1. světové válce	40
8.4	Založení První Lužické sokolské jednoty	41
8.5	Gymnastické spolky Turnverein	44
8.6	Južni Sokol – Slovinsko.....	46
8.7	Zmínky Josefa Páty o slovinském Sokolu	51

9	ZÁVĚR	53
10	RESUMÉ	56
11	SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY A PRAMENŮ	57
12	PŘÍLOHY	62

1 ÚVOD

Cílem této práce je přiblížit společné ukazatele emancipačních snah dvou vybraných slovanských národů, které byly provázány s činností vytyčených českých intelektuálů a národovců. Nástin historie uvedených národů je dle mého názoru podstatný pro lepší pochopení složité cesty k národnímu uvědomění zmíněných národů.

Slovanské národy Slovinců a Lužických Srbů se vyvíjely pod vládou německé a rakouské vrchnosti a dynamicky se přetvářely v mlýnu střední Evropy a v důsledku válečných konfliktů i lidových bouří od středověku až do poloviny 20. století. Lužičtí Srbové zápolili o budoucnost především v německém mocenském soukolí. Předchůdci Slovinců se zdárně přizpůsobili v regionu, který byl hraničním k německé a italské zóně vlivů a následně žili v zóně habsburského panství společně s dalšími národy mnoho století. Ohnisko vnitrostátních sporů často přerostlo až v mezistátní konflikt, podle momentální potřeby zainteresovaných válčících panovníků. Jednotlivé národy tudíž měly možnost čerpat jak z civilizačních pokroků v podobě agrární a industriální revoluce, či naopak musely snášet válečná strádání a boj o přežití v regionu. Snahy o větší míru samosprávy, užívání vlastního jazyka a lidové obyčeje šly mnohdy ruku v ruce s nesváry s vládou většinou. Tyto třecí plochy přinášely nejednou mnohé represe a osudné dopady na menšinové národy. Také ovšem pomáhaly dláždit cestu

k znovuožívání tradic a vymezování se proti vládnoucímu politickému systému. Jednalo se o substrát, na kterém postupem času začalo pomalu, ale jistě rašit národní uvědomění a národovectví zainteresovaných.

„Nacionalismus jest politickou doktrínou, ale také stavem mysli a pocitem, že stát a národ si musí odpovídat, musí tvořit jednotu. Podle nacionalistů je národ velkou skupinou lidí, jejíž podstatnou částí je společný jazyk a společná kultura, jež je chápána jako důvod pro existenci společné politické jednotky.“¹

Idea kompilace

Poměrná část této práce vychází z uvedených publikací časopisu *Sokol*, kdy jsem vybíral příslušné a dostupné ročníky, které charakterizují v časovém odstupu určité časové období. Ročníky konce 19. století až do let těsně po první světové válce jsou přímo zahlceny obrozeneckými a buditelskými texty ze slovanských regionů. Ročníky z 20. let 20. století se již zabývají především organizačními a statistickými fakty a politická angažovanost ustupuje stranou. Je to zajisté faktem, že Slovinci dovedli svou emancipační cestu téměř ke konci založením společného státu, kde se mohli plně angažovat na poli národním a politickém. Naproti tomu je též patrné, že otázka emancipace u Lužických Srbů již není primárním bodem, poněvadž poválečné emancipační úsilí nebylo možno plně realizovat. Údaje a oznámení jsou kompilovány ve vztahu k příslušným kapitolám tak, aby přiblížily a osvětlily dané

¹ Gellner, E. Nacionalismus, 2003, s. 7

výchozí informace. Ústřední témata se zaměřují na soudobé aktuální události, které ovlivňovaly vývoj a emancipaci vybraných slovanských národů. Ideje intelektuálů a národovců se měnily v konkrétní cíle, které se dařilo více či naopak méně realizovat dle původních záměrů.

Teritoriální blízkost a sousedství Lužických Srbů s českými zeměmi měla

za následek větší možnosti čerpání v oblasti emancipace na kulturním i politickém poli v porovnání se Slovinci, kteří jsou od českých zemí výrazně vzdálenější. Tělovýchovná jednota Sokol utvářela podstatný vliv na národní emancipaci vybraných slovanských národů. Snahy slovanských emancipačních záměrů diferencovat se či kopírovat hodnoty německé stály u zrodu některých slovanských organizací. Jako zdroj informací jsem zvolil publikace, zaměřující se na témata, která byla společná pro vybrané slovanské národy střední a jižní Evropy a pomohly též přiblížit historické vazby s českou společností.

2 HISTORIE UTVÁŘENÍ SLOVINSKÉHO NÁRODA

2.1 Počátky osídlování východoalpského území

Mezi 6. a 7. stoletím se kmeny Slovanů usadily natrvalo v oblastech východních Alp, kam se dostávaly z východních oblastí Evropy. Již v 6. století Slované obsazovali východoalpskou oblast a západní část Panonie – dřívější římské provincie. Tato území se rozkládala v povodí Sávy, Drávy, Mury a Soče, dále v oblasti Istrie a

severovýchodní část Furlanska. Okolo roku 595 Slované, toho času spojenci Avarů, dovedli své voje podél Mury a Drávy až k městu, dřívějšímu římskému Auguntum, kde se střetli a porazili germánské svazy kmenů Bavorů. Jejich výboje směrem do severní Itálie byly zastaveny u obranné linie, která byla zbudována Langobardy. Slované se po rozpadu spojenecké úmluvy s Avary usadili v západních a jižních krajinách směrem od Blatenského jezera. Jižním směrem postupovali až k opevněným byzantským pobřežním městům. Tyto migrace a výboje postupně ustávaly přibližně v 7. století, kdy se západní částí alpské slovanské oblasti hraničilo Langobardské království, země východně od Balatonu ovládali Avari. Severní území nad Dunajem kontrolovali moravští Slované, budoucí zakladatelé Velkomoravské říše. Jižním směrem se usazovaly kmeny Chorvatů, kteří se nejspíše vymezovali proti alpským Slovanům, poněvadž si v 8. století začali budovat chorvatský středověký stát. Zhruba ve stejném čase se severně od tohoto státu utvářel mocenský útvar, nazývaný Karentánie. Zmínka o tomto útvaru je dodnes v názvu jedné z rakouských zemí, Korutanech. Země Karnů, Carantanie měla určitě vládce slovanského původu, což je možno nalézt v dochovaných jménech. Doklady o Carantanii jsou k nalezení například v díle *Cosmografia*, psané kolem let 670 našeho letopočtu neznámým kronikářem z Ravenny, či v *Dějinách Langobardů* od kronikáře Pavla Diakona. Zde jsou obyvatelé značení jako karantánští Slované – Carantani Sclavi s centrem Krnski Grad. Kupříkladu franská *Fredegarova kronika* uvádí, že v polovině 7. století panoval východoalpským Slovanům vévoda Valuk, jehož sféra vlivu sahala k Sámově říši. Dle některých badatelů je možné domnívat se, že tyto dvě domény vytvořily spojení k lepší obraně proti Avarům, kmenům Bavorů a také Langobardům. Avari však měli být největší hrozbou. Obrana

proti jejich kočovným vlnám nakonec donutila Slované v čele s vévodou Borutem ke spojení s Bavorsy.² Tím však byli nuceni uznat pozdější svrchovanost franskou. Pravděpodobně museli platit poplatky – tributy a být po boku Franků v případě vojenského konfliktu. Svou nezávislost si však stále východoalpští Slované udrželi.

O tomto kmenovém zřízení východoalpských Slovanů se lze dozvědět víceméně hlavně zprostředkovaně z franských pramenů, které jsou datovány o něco později. Kmeny byly vedeny kmenovými knížaty, latinsky označováni jako *dux gentis*. Tento termín můžeme v současné terminologii označit jako vévoda. Přibližně od 8. století stál v čele celého etnického území jeden kníže, kterého označovali za svého krále, latinsky *rex gentis*. Je však nesporné, že po jeho boku stáli ve významném postavení současně i jeho příbuzní, náčelníci zúčastněných kmenů, kteří dohromady vytvářeli vrstvu, která byla značně privilegovaná. Jednalo se o zárodek rodové šlechty, jejíž vůdci spravovali území, které se dělilo na župy. Nesli tedy označení župani, jako tomu bylo také u ostatních slovanských národů. Za příslušníky nižší vrstvy byly označovány skupiny kosezů. Výraz *Kosezi* má z pramenů více teorií. Je však vysvětlován z pramenů tak, že se jednalo o svobodné bojovníky či rolníky, kteří se svou spolehlivou službou pro knížete vyzdvihli ze svého služebního stavu a nabyli tím vyššího společenského postavení. Dobový výraz *koseščina* znamenal ve středověku svobodnou půdu nebo svobodný statek. Byli považováni za pravé svobodné původní obyvatelstvo. Například přijímali ve zvláštním obřadu svého nového vévodu a spolurozhodovali o jeho volbě. Tento obřad, který měl trvání až do roku 1414, se nazýval

² Rychlík Jan a kol., *Dějiny Slovinska*, Praha 2011, s. 28 - 68

nastolování – ustoličevanje. Probíhal ve slovanském jazyce, ačkoliv vévodové korutanští již tou dobou tímto jazykem nevládli.

2.2 Christianizace

Slované při invazi přes Balkán směrem k Alpskému pohoří nepřijímali ariánské křesťanství, jak to činily jiné kočovné kmeny. Východoalpští Slované raději zůstávali pohany. To se změnilo až po přijetí franské nadvlády, kdy museli akceptovat mimo jiné i křesťanství. Tato oblast byla sice křesťanská již v pozdní antice, ale církevní organizace byly již rozvráceny a křesťanské obyvatelstvo zčásti vyhubeno a asimilováno. Nová christianizace se uskutečňovala znovu na popud privilegovaných vládnoucích vrstev. Nejdříve byl křtěn kníže se svou družinou, až poté za jeho značné podpory probíhala v následující fázi christianizace nižších stavů. Oficiální přijetí křesťanství karantánskými Slovany nadešlo po spojenectví s Bavorsy, kdy se jednalo o akceptování franské suverenity. Bavoři dosadili Gorazda, původně zajatého a vychovaného v křesťanské víře, do čela východoalpských Slovanů. Jeho nástupce, bratranec Chotimír se obrátil na salzburského biskupa Virgilia, aby se ujal šíření křesťanství v regionu. O šíření křesťanství v Karantánii jsou dochované zmínky ve spisu O obrácení Bavorů a Karantánců na víru. Tento spis byl vytvořen salzburským biskupstvím, které však zveličuje význam salzburských duchovních a značně opomíjí působení duchovních z dalších center, především z mocného akvilejského patriarchátu.

Ze spisu vyplývají fakta, že šíření křesťanství nebylo snadné a muselo se potýkat s různými vzpourami pohanského obyvatelstva, které se stavělo velmi často proti. Se vzpourami se potýkal sám vévoda Chotimír. Nepokoje však neustávaly, dokud nezakročil bavorský vojvoda Tasil III. Ten vystavěl pro šíření křesťanství opěrné body v kláštorech Innichen na horní Drávě a Kremsmünster na řece Kremži. Následný slovanský vévoda Valtunk se opíral o duchovenstvo, které bylo přímo podřízeno salzburské diecézi, nicméně vrchní moc Bavorů byla nepopíratelná. Role salzburských duchovních byla významná, avšak ne jediná. Významné bylo také pronikání duchovních v podobě misií z akvilejského patriarchátu. Akvileia, staré římské město severně od Terstského zálivu neslo titul patriarchy již od 6. století. Současně však vedl mocenské spory s církevním centrem při městě Grada. Patriarchát v té době vystupoval i jako politický faktor a území kolem Akvileje tvořilo jakýsi samostatný stát. Církevní spory o jurisdikci nad novými kostely a kláštery vedly k rozdělení území na oblasti podléhající salzburskému biskupovi a oblasti pod svrchovaností akvilejského patriarchy. Hranicí byla řeka Dráva. Pro Slovy v této a přilehlé oblasti to však znamenalo komplikaci pro budování případného společného státního útvaru, poněvadž území leželo na dvou církevních okrscích.

2.3 Vliv Franků

V 8. – 9. století se v oblasti značně rozrostl vliv francké moci až k severnímu Jadranu. Franský král Karel, později zvaný Karel Veliký, ovládl království Langobardů až k řece Sávě a taktéž Furlansko a Istrii, které do té doby byly pod kontrolou Byzance. Po

četných porážkách Avarů dobyl území Panonie a jeho moc zahrnovala také oblasti obývané Slovinci dnes. Připojil Bavorsko s Karantánií ke své říši a větší oblast území, dnes obývaného Slovinci, byla připojena k tzv. Východní marce. Jednalo se o jakési nárazníkové území ve východních oblastech franské říše.³

Po smrti Karla Velikého se Karantánci účastnili společně s Karniolci – Kraňci a Chorvaty neúspěšného povstání proti franské moci. V polovině 9. století byla franská říše rozdělena na tři části a Karantánie spadala do východofranské říše. Navenek vystupovala jako jeden celek, nicméně karantánští velmožové se slovanskými kořeny byli nahrazeni franskou raně feudální šlechtou.⁴

Regnum Carantanum se nazývalo dle dostupných pramenů z 9. a 10. století karantánské království, uskupení v čele s vévodou. Poměry v politice byly vcelku nepřehledné. Karantánští vévodové se snažili vymanit ze závislé pozice na východofranských kráľích, které později vystřídali němečtí kráľové a římští císařové, ale v na druhou stranu v případě potřeby hledali právě u nich ochranu a pomoc, nehledě na fakt, že Karantánie společně s Bavorskem byla často udělována jako léno.

Další přidružené Slovany obsazené území, přilehlé ke Karantánii, byla Carniola. Jméno vzniklo od názvu kmene Karnů a původně jest označováno jako Malá Karantánie. Kmenové území Carniola bylo tradičně pod vedením knížete – dux gentium se střediskem v hradišti Kranj. Oblast se stala jádrem pro pozdější Kraňsko a jednalo se o druhé svazové území východoalpských Slovanů. Carniola byla v těsném sousedství Furlanska, a tak po jeho

³ Rychlík Jan a kol., Dějiny Slovinska, Praha 2011, s. 24 - 27

⁴ Rychlík Jan a kol., Dějiny Slovinska, Praha 2011, s. 26

ovládnutí Franky museli i Karniolci uznat ke konci 8. století franskou svrchovanost, která byla v regionu zásadní. Vlastní kmenové zřízení si přesto uchovali i po začlenění do Furlanské marky, tudíž vystupovali jako zvláštní regionální celek.

Při srovnání s jinými oblastmi v Alpském předhůří, které obývali Slované, se na území Carniola poměrně málo uplatňovala kolonizace germánským a románským etnikem. To bylo podstatné, poněvadž tak Kraňsko zůstalo převážně slovanské. V 19. století se stalo důležitou základnou pro slovinský politický život. Z hlediska historiografie Slovinců je tak Kraňsko bráno za stavební kámen národní státnosti.

Nadvláda Franků zanesla změny do správního systému Slovanů, které bylo původně založeno na župách. Ty se zakládaly na kmenovém a rodovém zřízení. Zavedení systému marek z tohoto území vytvořilo jakési nárazníkové pohraniční území Franské říše spravované markrabím, který měl všechnu moc ve jménu franského panovníka. Byl zaveden lenní systém a feudalizace území. Tato změna přinesla příchod nové privilegované vlny šlechty z franských a germánských oblastí, která postupem času nakonec pohltila původní slovanskou šlechtu. Společně s představiteli církevních institucí byla vytvořena nová feudalita, která byla, co se týče jazykové skladby, převážně německá. Z faktu, že předchůdci Slovinců nevybudovali jednotnou církevní organizaci s vlastním biskupstvím a kněžstvem slovanského původu, vyplývá, že neměli v tomto směru oporu pro vlastní národní identitu. To bylo zhoršeno především v Karantánii, kde pozdější kolonizací německých a italských osadníků došlo k přesunu slovanského obyvatelstva do jižní části tohoto územního celku. Důsledky kolonizačních vln byly třecí plochou při utváření

slovinské národní identity. Docházelo k značně ostrým národnostním sporům mezi německým a slovinským obyvatelstvem v Korutanech a ve Štýrsku. Karantánie byla připojena k rodící se Svaté říši římské. To dalo vzniknout pohraničnímu nárazníkovému pásmu mezi Svatou říší římskou a státy východně a jižně, jako byly Uhry nebo Chorvatsko. Na přelomu tisíciletí se tak Slovincům stále nevedlo vytvořit kompaktní středověký stát, na jehož strukturu by mohli navazovat při tvorbě vlastního státního útvaru s jednotnou etnickou identitou.

Historie období středověku a následného raného novověku předchůdců Slovinců tedy byla propojena s historií Štýrska, Korutan, Kraňska, Gorice, Istrie a přešla do politických dějin habsburské monarchie.

3 VAZBY SLOVINCŮ A ČECHŮ

První kontakty Čechů a Slovinců jsou uváděny již z období Sámovy říše v 7. století našeho letopočtu. Kmenový svaz Slovanů, který vzniknul k obraně proti nátlaku Avarů, sdružoval kmeny žijící na území dnešních Čech, Moravy a alpské Slovany – Karentánce, za jejichž potomky jsou Slovinci považováni.

V druhé polovině 13. století, za vlády Přemysla Otakara II., byly na krátkou dobu připojeny k českému království oblasti Korutan, Štýrska a Kraňska. Z této doby je spojen s přechodným českým panstvím františkánský mnich Oldřich Čech, zvaný někdy Odoric z Pordenone. Znám byl svým cestopisem na Dálný východ, kam byl vyslán papežem jako vedoucí poselstva k mongolskému dvoru.

Po období vlády Karla IV., kdy docházelo ke spolupráci především ve stavitelství a sochařství, stojí za zmínku, že slovinské země, toho času převážně katolické, byly útočištěm pro odpůrce husitství během 15. století. Svědčí o tom dobové rukopisy z klášterů Stična v Kraňsku a Žiče ve Štýrsku. Kulturní a politické vazby na české země měla v období 15. století knížata z Celje, mocný a vlivný rod původem z jižního Štýrska, který vládnul rozsáhlým majetkům v oblasti dnešního Slovinska. Zikmund Lucemburský pověřil Ulricha II. Celjského funkcí vrchního hejtmana Království českého, aby uklidnil situaci po vleklých a nákladných husitských válkách.

Během 16. století probíhala spolupráce v kulturní a teologické sféře. Zde můžeme nalézt kontakty mezi českými humanisty a protestanty ze slovinských krajů. Zmiňuje se o nich kupříkladu Jan Blahoslav v jeho díle Gramatika česká.

Oblasti obývané Slovinci byly znovu státoprávně propojeny s českými zeměmi po roce 1530, v rámci soustátí habsburské monarchie až do roku 1918. Habsburská monarchie uplatňovala centralizaci státní moci a jazykovou dominanci německého jazyka ve školách a úřadech. Slovinci společně s Čechy čelili v této době silnému germanizačnímu nátlaku. Následné úsilí před germanizací vedlo k vytváření národně-sociální mentality, charakterizující snahu o přežití v této monarchii. Nutno uvést, že tudíž docházelo také k napodobování mnoha kladných rysů politicky a hospodářsky mocnější německé majority.

K nejvýraznějšímu rozmachu spolupráce a styků mezi českým a slovinským prostředím docházelo na přelomu 18. a 19. století, v době národního obrození, kdy přešly dosavadní vzájemné kontakty, které byly reprezentované především individualitami a

nepočtenými skupinami v okruhu historických zemí, do transformace širokého záběru vztahů mezi etnickými, následně národními. Neplnoprávní etnická společenství uvnitř monarchie, kterými byli Češi a Slovinci, byla základem slovanské sounáležitosti a snah k prosazování politických a kulturních emancipačních jednání.

Jak je uvedeno od Ivana Dorovského, v období označovaném jako realistické zpracovávali čeští a slovinští literáti, jazykovědci i literární historici četná slavistická, literárně historická a jazykovědná témata a také dílčí slovenistické otázky. Mezi roky 1890 – 1918 byl v českých zemích velmi intenzivní zájem o slovinskou literaturu a stejně tak o českou literární tvorbu na straně slovinské. Dle Borise Urbančiče si v těchto desetiletích nelze slovinské divadlo, drama a literární tvorbu bez spolupráce s českými (i slovenskými) dramatiky, herci, režiséry, dalšími pracovníky a kulturními institucemi představit.⁵

4 SLOVINSKÝ JAZYK

4.1 P. J. Šafařík a slovinština

Pavel Josef Šafařík jest pokládán za jednu z nejvýraznějších postav českého a slovenského národního obrození, kdy inspiroval a obsáhlými pracemi směřoval mnohá slovanská obrození, slovinské obrození nevyjímaje. Jeho práce byly základními kameny

⁵ Dorovský, Ivan: Oton Berkopec a Slovinci. Oton Berkopec a česko,slovinské kulturní styky, Albert, Brno Boskovice 2006, s. 7 - 8

utlačovaných slovanských národů své doby. Jazyk byl klíčovým poznávacím nástrojem k národním otázkám. Šafařík se silně orientoval na lidové vrstvy jako na hlavní sílu, z které vycházely novodobé slovanské národy a jejich kulturní hodnoty.

Slovinský jazyk zahrnul P. J. Šafařík dle svého rozdělení ve svém díle *Slovanský národopis do slovanské mluvy jihovýchodní, jako nářečí illyrské-korutansko-slovenské*. Staré a vzácné památky této jazykové větve se zachovaly v rukopisu frisinském s náboženským obsahem, psaným přibližně mezi léty 957 - 994 biskupem Abrahamem Frisinským. „Potom následuje přestávka několika století až do polovice věku XVI., v němž učení německých reformátorův do Štýrska, Korutanska i Krajny vniklo a učení kněží Truber (1550 - 1586), Juričič (1562), Krell (1567), Dalmatin (1576), Dalmatin (1576 - 1589), rektor Bohorič (1584) a j. o rozšiřování jeho nejen oustně, ale i písemně úsilnou péčí vedli.“⁶

4.2 Jan Václav Lego a mluvnice slovinštiny pro Čechy

„Jan Václav Lego působil ve svých dvou životních prostředích, slovinském a českém, která téměř půl století sblížoval, spojoval a šířil v nich slovinský a český jazyk, literaturu a kulturu.“⁷

⁶ Šafařík P. J., *Slovanský národopis*. Praha 1955: Československá akademie věd, s. 76

⁷ Honzak Jahič, Jasna (ed.), *Sborník příspěvků z kolokvia o česko-slovinských kulturních stycích, které se konalo k uctění 170. Výročí narození významného propagátora česko-slovinské vzájemnosti 23. 10. 2003 v Praze*, Praha 2005, s 5.

Význam jeho práce, kterou je potenciálně možno značit jako tradici, neboť slovinsko-české kulturní styky sahají až do středověku, je znatelná také v kultuře, umění, sociologii a politice.

Spisovatel a národní buditel především jižních Slovanů Jan Václav Lego (1833 - 1906) pocházel z malé vesničky Lhoty pod Radčem u Zbiroha. Odtud jeho cesta směřovala do plzeňského gymnázia. Zde se dle Ottova slovníku naučného zaujal a vznítil k lásce ke všemu českému a slovanskému, kdy jako své mentory uvádí profesory Desolda, Karlík a Smetana. Po studiu na gymnáziu působil na různých pracovních pozicích a službách v Čechách, Lublani, Terstu či Lublani. Služby pro místodržícího hraběte Chorinského v Lublani pro něj byly primárním bodem v jeho badatelské činnosti v oblasti poznávání slovinských poměrů. Spolupracoval a podílel se zde na rozvíjení hudební tvorby, která postupem let vyústila k založení Hudební matice. Poté byl přeložen do služeb místodržícího Terstu, kde patřil mezi zakladatele čítárny a pěveckého sboru. Jeho služby v Terstu vedli až k vrchnímu námořnímu velitelství a zhruba od roku 1874 se usadil v Praze. V roce 1888 založil v Praze česko-slovinský spolek, kde působil jako předseda a významně podporoval slovinské studenty v Praze.

V mnoha pražských spolcích přednášel o Slovinsku a prostřednictvím článků v českých tiskovinách se snažil přiblížit slovinské poměry národní a kulturní. Byl pověřenec a čestný člen Slovinské matice, kdy šířil slovinské knihy v českých zemích a v úzkém spojení s učitelskými a vzdělávacími kroužky a organizacemi publikoval například v Učiteljskem tovaryšu. Stal se tak prvním prostředníkem česko-slovinské vzájemnosti. Významnou knihu k doplnění vzájemných vztahů mezi Čechy a Slovinci vydal roku 1887 s názvem Mluvnice jazyka slovinského.

Uceloval vztahy jako publicista píšící do slovinských a českých časopisů, byl autorem slovinských hesel v Riegrově a Ottově slovníku naučném. Fungoval jako propagátor Slovinska mezi Čechy, jeho přírodních krás, historie, kultury a tvůrců. Organizoval výlety Slovinců do Prahy a Čech. Byl mimo jiné také učitelem češtiny v Terstu a slovinštiny v Praze. Na místě je třeba zmínit, že byl autorem učebnice slovinského jazyka pro česky mluvící adresáty – Mluvnice jazyka slovinského, 1888, 1893. Dlouhá léta korespondoval se slovinskými kulturními pracovníky, jako byli například lublaňský primátor Ivan Hribar, básníci S. Gregorič, A. Aškerc či lexikograf Maks Pleteršnik.

Legovu činnost v oblasti česko-slovinské spolupráce je možné uvést například díky korespondenci se slovinskými a českými osobnostmi kulturní oblasti, která je uložena v Památníku národního písemnictví v Praze. Zde je dostupná jen přijatá Legova korespondence, proto můžeme vycházet pouze z odpovědí a reakcí dopisovatelů Legovi. Jako nástin si uvedme některé osobnosti a jejich pole působnosti a spolupráce, z čehož můžeme lépe porozumět pavučině kulturních vztahů česko-slovinských. Na poli pedagogickém se jednalo o Antona Funteka (1862 - 1932), učitelem v Litiji, Šentvidu a Lublani. Jako prozaik a komentátor přispíval do mnoha novin a týdeníků. Z nich lze poukázat na *Ljubljanski zvon* a *Laibacher Zeitung*, kde zastával pozici redaktora, psal básně a také divadelní kritiky a s Legem si dopisoval hlavně o okruhu témat, kterými se zabýval tento týdeník. V jeho korespondenci z roku 1891 prosí Lega, aby za honorář publikoval jednou za měsíc konkrétní zprávy o české literatuře, která byla do té doby z jeho strany zanedbávána. Následující důležité téma korespondence přibližuje náboženský vliv na tiskoviny a

vydavatelství v tehdejším Slovinsku, když byly pořádány hony na svobodomyšlné listy, které byly omezovány ve své činnosti. Propagovaly se především náboženské listy a uvádí, že například vše, co vydá Narodna tiskarna, je a priori očerňováno, haněno a zavrhováno. Z jejich korespondence je možno usuzovat, že Lego byl vážným, kvalitním, ale také nepravidelným přispěvatelem.

Jiným korespondentem je uveden právník Petr Grasselli (1841 - 1933)

Po studiích ve Vídni se stal aktivním účastníkem v národním životě zejména jako kritik, překladatel a spolupracovník s překladatelskými a dramatickými spolky. Předsedal Slovinské matici, Hudební matici a Národní tiskárně. Dále redigoval týdeníky Slovenski narod a Triglav. Vrcholem jeho národní angažovanosti byla jeho účast na politickém poli a zvolení starostou Lublaně mezi léty 1882 a 1896. V korespondenci s Legem uvádí své pocity, hovoří o Legově náklonnosti ke Slovincům a slovinské mládeži, kterou vnímá jako budoucnost národa. Ústředním tématem je navrhnutí a realizace soutěže o nejlepší povídku slovinské mládeže, kde mu děkuje a váží si Legova návrhu, aby se tímto konkurzem zhostil právě Grasselli. Je evidentní, že Lego byl ceněnou osobou v oblasti inspirace pro Grasselliho pro vyjádření podpory národního cítění a emancipace u mladých Slovinců.

Legova korespondence zmiňuje dopisy i s dalšími představiteli české inteligence a jejich vzájemné spolupráci v oblasti výměny poznatků a podkladů pro své slovinské kolegy z oboru. Uvedeni

jsou například Alois Jirásek, Eliška Krásnohorská a Svatopluk Čech.⁸

Česko-slovenské vztahy Jan Václav Legem utužoval podporou slovenských studentů v Praze a inicioval jejich setkávání s představiteli české kultury. Mezi těmi, kteří se Legem organizovaných setkávání účastnili a jejichž jména rozhodně v zapomnění neupadla, je na jednom z předních míst Zofka Kvedrova, novinářka a budoucí spisovatelka. Těžká léta dětství a dospívání později velmi silně ovlivnila její literární tvorbu. Ve snaze se co nejdříve osamostatnit a postavit na vlastní nohy odchází nejdříve do Kočevje, kde se stala písařkou, následné cesty vedou přes Lublaň, Terst, kde přijímá místo v redakcích Slovenka a Edinost. Touha po vzdělání ji přivedla do Curychu ve Švýcarsku, kde přispívala například do listu Schweiz a studovala poté v Bernu filozofii. Po opuštění bernské univerzity odcestovala do Prahy. Zde redigovala populárně naučný a zábavný měsíčník Domači prijatelj, který byl přikládán v několika jazykových mutacích do reklamních tiskovin. Na tomto místě se setkala se slovenskými spisovateli, tehdy začínajícími literáty Francem Bevkem a Lovro Kuharem, ten byl známý pod pseudonymem Prežihov Voranc. Kromě setkání s J. V. Legem se stýkala s Gabrielou Preissovou, Josefem Svatoplukem Macharem a Zdenkou Háskovou, která překládala její tvorbu do češtiny. Hásková byla novinářkou a spisovatelkou a mimoto také manželkou českého spisovatele Viktora Dyka. S domácím prostředím zůstávala Zofka Kvedrova v písemném kontaktu, především s politikem Etbinem Kristanem a spisovatelem

⁸ Honzak Jahič, Jasna (ed.), Sborník příspěvků z kolokvia o česko-slovenských kulturních stycích, které se konalo k uctění 170. Výročí narození významného propagátora česko-slovenské vzájemnosti 23. 10. 2003 v Praze, Praha 2005, s. 55 - 62

Ivanem Cankarem. Roku 1914 se vdala za předního chorvatského politika Juraje Demetroviče. Pod jeho vlivem přijímala myšlenku politického sjednocení jižních Slovanů a svému časopisu *Ženski svijet* dává roku 1918 název *Jugoslavenska žena*.⁹ Zofka Kvedrova vzbudila podporou ženského slovinského hnutí zájem a nadšení pro vlastní rod a jazyk jako nástroje emancipace.¹⁰

4.3 Literární a divadelní spolupráce

Inspiracemi a podněty z prací zakladatele slavistiky Josefa Dobrovského odvozovali Slovinci národní identitu především na základě svébytného jazyka. Jernej Kopitar, který se pokládal za žáka Dobrovského a úzce spolupracoval s českými učiteli, jako byli Pavel Josef Šafařík či František Ladislav Čelakovský, se zasloužil o publikaci a překlady slovinských lidových písní. V rané fázi národního obrození vystupovala do čela kulturní spolupráce všestranná činnost významných českých badatelů, která vedla k intenzivnímu vývoji česko-slovinských styků. Oboustranné kulturní styky přešly k vzájemným překladům beletrie, článků

⁹ Honzak Jahič, Jasna (ed.), Sborník příspěvků z kolokvia o česko-slovinských kulturních stycích, které se konalo k uctění 170. Výročí narození významného propagátora česko-slovinské vzájemnosti 23. 10. 2003 v Praze, Praha 2005, s. 6

¹⁰ Černý Adolf, *Slovanský přehled*, sborník statí, dopisů a zpráv ze života slovanského, v Praze 1900, tiskem „UNIE“, s. 462

v slovanských časopisech a čítankách, pořádáním výstav a koncertů.

V divadelní tvorbě docházelo k živým a plodným tvůrčím stykům. Česká dramata obohatila repertoár slovinských divadel a sehrála důležitou roli v utužování kulturní spolupráce. V šedesátých letech 19. století uvedlo Slovinské národní divadlo pod záštitou Dramatického spolku veselohru Na mostu, napsanou 1828 Václavem Klimentem Klicperou. Divadelní scény a spolky působily při tzv. čítárnách, uváděly množství českých her. Nejdříve veselohry a frašky a následně díla vážná od Josefa Kajetána Tyla po Ladislava Stroupežnického.

Česká dramata ve slovinských divadlech mezi lety 1890 - 1918 tvořila jednu z hlavních opor repertoáru. Oblíbené byly hry Ladislava Stroupežnického, považovaného za průkopníka realismu na jevištích českých divadel. Tvořil veselohry, jejichž stěžejní linií byla vesnická a historická témata. Jeho důraz na zachycení konfliktů mezi šlechtou a mladou měšťanskou společností zaznamenával značnou oblibenost u obecnstva. Příkladem může být jeho hra Václav Hrobčický z Hrobčic (Gospod Grobski). Premiéra byla uvedena ve Slovinském národním divadle v Lublani roku 1890 či Naši furianti (Naša kri). Politickým časopisem Slovenski narod byla tato hra oceněna za jedno z nejlepších děl uvedených na slovinské divadelní scéně, pro svou skladbu a zaměření v pravém slova smyslu národní.¹¹

¹¹ Kučerová Jarmila, Receptce českých dramatických děl ve Slovinsku v letech 1867 - 1967, Bakalářská diplomová práce, Masarykova univerzita, Brno 2008, s. 32

Příkladem dalšího dramatického díla hraného v 90. letech 19. století byla hra Nad propastí (Nad prepodom) od Jaroslava Vrchlického.¹²

Slovinská poezie byla hojně překládána již od půlky 19. století českými představiteli. Například Anthologie jihoslovanská, kterou sestavil Václav Křížek. Revue Slovanský přehled slovinskou poezii notně uváděl ve svých mnoha dílech. Na druhou stranu byl však o českou poezii ze slovinské strany menší zájem. Tyto prameny pravděpodobně nebyly zacíleny jako zdroj k inspiraci, či obohacení slovinské poezie. Naopak tomu bylo ale například v hudebním životě. Anton Foerster působil jako šířitel romantických myšlenek mezi zakladateli Hudební matice (Glasbena matica) a jako dirigent pěveckého sboru Čítárna (Čitalnica). Jeho skladby podstatným způsobem obohatily slovinskou hudební produkci a vývoj některých žánrů ve slovinské tvorbě, kterou tak zajisté urychlovaly.

5 SLOVINSKÉ NÁRODNÍ OBROZENÍ

„Idea státu československého a státu jihoslovanského vyrostla přímo z války, ač kořeny obou sahají dále, ba daleko do minulosti. A obě ty myšlenky hledají cestu ke svému ztělesnění ve společném postupu, ba ve vzájemném svazku.“¹³

Shodné rysy a průběh národního obrození byl u Slovinců Čechů značně podobný a byl tak výchozím bodem vzájemných vztahů. Slovinci se silně nechali inspirovat českými učiteli. Češi i Slovinci snášeli v počátku svých moderních dějin jistý útlak a potlačování

¹² Tamtéž.

¹³ Černý Adolf, Slovanstvo za světové války, v Plzni 1919, s. 135

svého rozvoje a politických a kulturních záměrů vedoucích k vymezení vůči většinovým národům monarchie. Ačkoliv spolu přímo nesousedili, spojovalo je nerovné postavení a vysoký asimilační tlak především z německé strany. To vytvářelo společný zájem vytvořit si podmínky k vícestrannému rozvoji, získání ukazatelů a atributů, kterými se vyznačoval moderní národ. Josef Páta poukazuje na osobnost pro Slovince podstatnou – Primož Trubar.

Trubar byl zakladatelem slovinské protestantské církve, reformátor a autor prvně tištěné slovinské knihy. „Trubarem začíná teprve pravá slovinská literatura, ačkoliv i tato literatura až do druhé polovice 18. století má ráz téměř úplně církevní. Trubar byl prvý, jenž v 16. století mezi Slovince rozhodil jiskry nadšení pro domovinu.“¹⁴

Vytvoření moderního spisovného jazyka, národní literatury a kultury, národního uvědomění také vytvořilo reprezentativní vrstvu moderního národa, která v případě nedostatečného množství zástupců šlechty mohla reprezentovat národ. V oblasti vědecké, kulturní a literární. Nositeli byli přední představitelé českého a slovinského národního obrození kupříkladu Josef Jungmann, Josef Dobrovský, Václav Hanka a František Palacký z české strany, ze strany slovinské Jernej Kopitar, Valentin Vodnik, Franc Metelko. Zpočátku byly motivace spíše vědecké, literární a jinak kulturně zaměřené a až postupem času nabývaly do podob uvědomělé kulturní a národní činnosti. Události revolučního roku 1848 zastihly Čechy a Slovince ještě celkem nepřipravené, co se týče oblasti politické. Oba národy tudíž byly vrženy do politického víru a přiměly

¹⁴ Černý Adolf, Slovanský přehled, sborník statí, dopisů a zpráv ze života slovanského, tiskem „UNIE“ v Praze 1909, s. 369

je k formulaci a upřesňování počátků politických programů a nových rovin politické spolupráce. „Český a slovinský národně politický program byl formulován samostatně, ale shodoval se v jednom bodě: vycházel z existence a trvání habsburské monarchie, byl výrazem myšlenky a politiky austroslavismu. V tomto shodném přístupu k monarchii spojovala českou a slovinskou politickou reprezentaci skutečnost, že oba národy žily téměř a beze zbytku na teritoriu rakouského státu a že tedy českou a slovinskou otázku bylo možno přinejmenším teoreticky řešit v jeho politickém rámci. Druhým důležitým faktorem toho, že Češi a Slovinci spatřovali v habsburské monarchii, ponechme stranou otázku, zda právem nebo neprávem, záruku národní existence, bylo ohrožení jejich národnosti ze strany německé znásobené u Slovinců ještě obavami z možné asimilace italské (Gorice, Terst, Istrie, Benátsko) a maďarské (Zámuří). A za třetí, ani jeden z obou národů se necítil být z objektivních i subjektivních důvodů tak silný, aby mohl pomýšlet na samostatnou politicko-státní existenci. Odtud převládala u politických představitelů obou národů snaha o uchování habsburské monarchie a její přeměnu (federalizaci) ve stát rovnoprávných národů.“¹⁵

Vývoj slovinské národní emancipace byl zároveň pevně spjatý s ideou jednotného jihoslovanského státu společně s Chorvaty a Srby. Prvně vyplynula výrazněji s hnutím ilyrským jako literární proud, který roku 1848 změnil svou povahu do oblasti politické. Tato idea byla oživena v druhé polovině 19. století až ke svému vrcholu během 1. světové války. Byla živena politickými událostmi, jako bylo například okupování Bosny a Hercegoviny a společný boj proti Turecku v jihovýchodním teritoriu Rakousko – Uherské

¹⁵ Jordán František: Češi a Slovinci v 19. a na začátku 20. století : (jejich vztahy veřejné a politické), s. 266

monarchie. Společný boj tedy spojil slovanské oblasti v této části monarchie směrem ke stejnému cíli. K takovému sjednocení se vyslovila resoluce slovinských liberálů 18. 4. 1913 na přednášce lublaňského všeobecného dělnického svazu. Toto jihoslovanské hnutí však zaznamenalo útlum a potlačení vypuknutím války roku 1914, kdy bylo mnoho zainteresovaných osob zatčeno. Jednalo se o politiky, spisovatele a různé předáky. Zastavena byla činnost mnoha spolků, například Sokola či Matice slovinské. Snaha o obnovení probíhala na politické úrovni při debatách, diskuzích a prohlášení kupříkladu v rámci říšských rad či deklarácích menšin uvnitř politického pole monarchie. Vznikl Jihoslovanský klub, jehož předsedou byl zvolen slovinský Dr. Ant. Korošec. Průvodním a podle Černého památným činem byla jihoslovanská deklarace, kterou učinili v říšské radě společně s deklarací českou. Byla nazývána deklarací májovou. „Poslanci Jihoslovanského klubu v ní prohlásili, že na základě zásady národnostní a charvátského státního práva, žádají sjednocení všech území monarchie, obydlených Slovinci, Charváty a Srby, v samostatný státní útvar...“¹⁶ Reakce slovanské veřejnosti na sebe nedala dlouho čekat. Nejprve ze slovinských zemí se počaly ozývat projevy, které byly následovány z Istrie, Dalmácie, Charvátska a Bosny. Ideály a cíle byly záhy prostoupeny ve všech společenských vrstvách a docházelo k veřejným manifestům a projevům a tlaku na rakouskou vládu. Ta proti májové deklaraci prohlašovala, že korunní země zůstanou beze změny a zůstane zachován zavedený dualismus. Německý a maďarský tisk se angažoval hojně v této otázce a byl značně protislovanského charakteru. Jednalo se kupříkladu o *Danzer's Armee – Zeitung*, který sdružoval německé politiky a

¹⁶ Černý Adolf, Slovanstvo za světové války, v Plzni 1919, s. 240

generály. Tento list zavrhoval sice dosavadní protislovanský postup, ale důvodem jen proto, že „zastrašovaní Slovinci se zapsali tělem i duší Čechům“ A jen proto, aby Jihoslované byli odtrženi od Čechů, zdůrazňoval, že jest nezbytno řešiti otázku jihoslovanskou a hlavně uspokojiti Slovince udělením národních práv v zajištěných národních hranicích.¹⁷ Přesto odpor a negativní postoje Němců proti deklaracím nabýval na intenzitě. Zejména ve Štýrsku byly veliké demonstrace proti národnostnímu dělení a snahám slovinských národních buditelů. Ve vládních kruzích ve Vídni a Budapešti nikdo nepomýšlel na ústupky, naopak pracovali na znemožnění a rozkol jihoslovanské myšlenky. Jeden z mnoha příkladů, jak silný vliv měl německý duch na politických vahách ve věci emancipace slovinského národa a jejich zásad sebeurčení při vzniku nového státu, byla například tzv. terstská otázka před první světovou válkou. Němci zde kladli veliké úsilí a odpor vůči snahám o spojení jižních Slovanů a vzniku případné Jihoslávie vzhledem k faktu, že by byla německá koalice odříznuta od Středozemního moře, pokud by byl přístav Terst pod vlivem slovanských národů. (Terstská problematika mimo jiné dopomohla vstupu Itálie do války.) Kladli odpor proti Slovincům při snahách o odtržení Štýrska a Korutan a organizovali veliké a hlasité protesty za tímto účelem. Slovanský přehled kupříkladu uvádí, že se u Slovinců zakořenilo přesvědčení korutanských Němců, že postavení slovinské v Korutanech je tak zviklané a podryté, že škoda námahy, neboť veškeré úsilí proti německé převaze mělo být prý marné a budoucí generace bude poněmčena.¹⁸

¹⁷ Černý Adolf, Slovanstvo za světové války, V Plzni 1919, s. 242

¹⁸ Černý Adolf, Slovanský přehled tiskem „UNIE“ v Praze 1903, s. 78

Požadavky ve prospěch a posílení německví v Terstu a tamní německé námořní univerzity měly jasnou podporu z německé strany. Snažili se též přebít fakt, že slovinská předměstí a podíl slovinských občanů v Terstu byl oproti německým zřejmý. Tento problém byl horlivě politicky probírán a vyvíjení nátlaku a snaha o přetáhnutí na svou stranu Vlasy, kteří byli v terstské oblasti majoritou, probíhal z obou stran. Proti Slovincům se kupříkladu ostře postavil oportunistický socialistický list IL Lavoratore, který žádal ve jménu terstských Vlasy právo na sebeurčení, nehledě na to, v jakém národnostním je území. A dále prohlašoval, že Terst se nikdy nerozhodne pro Jihoslávii, nýbrž že chtěl být svobodným přístavem buď zcela nezávislým, či pod něčí ochranou, avšak nikoliv pod jihoslovanským státem. Vzhledem k předválečným poměrům v tomto regionu se jednalo o úsilí pokračovat v kladení překážek Slovincům, jak to činily veškeré vlašské strany v Přímoří. Ty stály proti Slovincům i Charvátům a docházely podpory německých i rakouských vlád.

6 HISTORIE UTVÁŘENÍ LUŽICKOSRBSKÉHO NÁRODA

Historické události srbské Lužice, které lze z dochovaných pramenů čerpat, se uvádějí přibližně do 10. století. Následně se přetvářejí víceméně do dějin lužického etnika a jeho kultury v rámci státních útvarů v oblasti Saska. Pro časté překážky národního rozvoje je na místě uvádět a vnímat kulturní provázanost, spojující Lužické Srby v základu až do poslední třetiny 18. století. Rozvoj spisovného jazyka nastal až díky lužickému národnímu obrození

v 19. století. Lužické dějiny jsou provázeny se stále se opakujícím střety s německou většinou, která nezřídka usilovala i o plošné vyhlazení tohoto slovanského národa v jeho područí. Toto lze brát za důležitou podstatu při pochopitelném vyzdvihování slovanské sounáležitosti a slovanských národních specifik a chápání jejich identity, jako pozůstatku po silné slovanské populaci Polabských Slovanů. Zajímavým jevem je také oblastní rozdělení lužických regionů a jejich jazyková a církevní diference.

Na začátku 19. století žilo v Horní a Dolní Lužici okolo 250 tisíc Lužických Srbů. Valná většina z nich obývala saskou Lužici a Chotěbuzský region. V průběhu tohoto století počet obyvatel prudce klesal až k hranici 160 tisíc Lužických Srbů. Důvodem k tak vysokému poklesu bylo více příčin. Zmínit je třeba vnitřní migraci, masový přesun a odchod méně majetných srbských vrstev za prací do jiných lokalit německých států. Lužická oblast je z historického pohledu dosti bohatá. Staletí zde cirkulovaly mocenské kolize zájmů českých, polských a zejména německých vladařů. Přelom 6. a 7. století se začínají přesouvat slovanské kmeny na území dnešní Lužice. Následná léta je pak území pod mocí Franské říše a mocí Velké Moravy. Okolo 10. století započaly boje o politický vliv mezi německými, polskými a českými panovníky. Část lužického území bylo jako léno předáno pod českého vladaře v 11. století a následně Soběslav II. připojil další oblast - území dnešní Horní Lužice k českým zemím. Následující vládcí byli Lucemburkové, kteří po připojení Dolní Lužice Karlem IV. ovládli téměř celou oblast dnešní Lužice. Lužické země byly poté součástí českého království až po 30tiletou válku, kdy byla Lužice prodána saskému kurfiřtovi a začala tím epocha vlády německých panovníků.

Důležité počátky vzájemných vztahů mezi Lužickými Srby a Čechy probíhaly především v 1. polovině 19. století. Zástupci českých učenců a inteligence tehdy svými díly a prostřednictvím korespondence působili na Lužické Srby a jejich emancipaci. První český sorabista Adolf Černý se ke konci 19. století hojně zabýval Lužicí ve svých publikacích a člancích. Na soustavné zkoumání a vzájemné vztahy se zaměřoval Josef Páta. Jeho práce obsahovala vydávání korespondencí J. P. Jordana, J. A. Smolera či H. Lubjenského a rozbor česko-lužických vztahů.

7 NÁRODNĚ - EMANCIPAČNÍ ÚSILÍ TĚLOVÝCHOVNÉ JEDNOTY SOKOL

Zřejmý vliv na srbské národní obrození a uvědomění bylo dáno českým kulturním prostředím. Zeměpisná blízkost Čech k Lužici, dlouholeté lužické členství k zemím Koruny české a v neposlední řadě jazyková příbuznost češtiny a lužické srbštiny vytvořily předpoklad pro intenzivní styky obou oblastí, které se rozvíjely od 14. století. Krom Karlovy univerzity studovali srbští studenti zhruba od konce 16. století i na gymnáziích jezuitských v Českém Krumlově, Jindřichově Hradci, Chomutově a akademii v Olomouci.¹⁹ Značně rostl počet Lužičanů studujících v Praze, kde v první třetině 18. století vznikl Lužický seminář. Jeho činnost byla stěžejní pro uchování hornolužického katolického duchovenstva. Studenti lužického semináře se měli zlepšovat ve výuce lužické srbštiny. Výrazným rysem lužického národního obrození byla

¹⁹ Boháč, Z.: České země a Lužice. Tišnov – Budyšín 1993, s. 21 – 26.

vysoká účast katolického hornolužického duchovenstva. Téměř většina obrozenců, kteří svou činností významně napomohli emancipaci, byli duchovní. Teologické studie ve Vratislavi přinesly kontakt a navazující spolupráci mezi J. E. Purkyně a J. A. Smolarem. Smoler se nechal inspirovat v zápalu pro slavistické zájmy J. E. Purkyně, který zde působil na univerzitě, kde vedl mimo jiné fyziologický ústav a udržoval bohaté kontakty s českými národními obrozenci, které velmi štědře podporoval. Purkyně zde vedl také studentský slovanský literární spolek, kde se diskutovalo o otázkách týkajících se slovanské filozofie, literatury, historie, náboženství i právech slovanských národů. Náplň se skýtala v organizování společných výletů na staroslovanská památná místa, překládání literárních děl a nauky ostatních slovanských jazyků.

Tělovýchovná jednota Sokol neměla svým programem a zacílením na starost zdaleka jen utužování svalstva fyzického, ale zároveň duchovního. Domnívám se, že ukázkou ze statě od Emila Chalupného z časopisu *Sokol* je dobré uvést na úvod vlivu jednoty Sokol na slovanské národy Slovinců a Lužických Srbů. „Nuže, výchova sokolská je takovou formou výchovy. Již Tyrš, jak známo, definoval r. 1871 „věc sokolskou“: „prozatím tolik jako tělesné a z části i mravní vychování a šlechtění všeho národa českoslovanského“ – zajisté velmi široce, a ze slova „prozatím“ lze soudit, že konečný jeho cíl sokolský byl ještě širší, snad občansko-politický.“²⁰

Pokud hovoříme o podmínkách a možnostech, které byly v druhé polovině 19. století u zmíněných slovanských národů, je podle

²⁰ Z článku E. Chalupného nazvaný Význam sokolské a skautské výchovy občanské, Dr. Josef E. Scheiner, Sokol, časopis tělocvičným zájmům věnovaný, Pražská tělocvičná jednota Sokol, v Praze 1919, tiskem Dra Eduarda Grégra a syna v Praze, s. 174

mého názoru vhodné poukázat na rozdílnou úroveň národovectví. Z toho vyplynul rovněž neshodný vývoj a rozkvět sokolských ideálů ve slovinských a lužickosrbských zemích.

Josef Páta poukazuje na jisté těžkosti Lužických Srbů, poněvadž se jejich zástupci kupříkladu neúčastnili prvního Všesokolského sletu, který chtěl být nazýván také všeslovanský, kde jako jediní tam nebyli zastoupeni.

„My víme, proč Lužičané se báli zaváděti vůbec řeč o sokolských organisacích, neboť výtky panslavismu bylo nejmenší, co je čekalo se strany německé.“²¹ Líčí tím stav, kdy nenastala ještě ta pravá hodina pro „Lužičany“, poněvadž jim bylo bráněno „strachem z germánské persekuce.“²² K tomuto problému dále poukazuje na pronásledování intelektuálů, jako byli Smoler a Delenk. Apeluje na význam Tyršových slov, aby se sokolské snahy šířily ke všem Slovanům a napomohly tím růstu slovanských styků. Pátou jest v časopise *Sokol* citován pozdrav dr. J. Scheinera na záhřebském sletu roku 1906: „Sokolství znamená ohlas probuzené touhy po silném životu slovanském. Ono má vésti k poznání vlastních mohutností, vzbuditi sebedůvěru a úctu k nám samým, má vzkřísiti, utužiti a soustřediti naše síly a vésti je v zápase za svobodu Slovanstva.“

Apelování na slovanské kulturní a intelektuální sblížení i co se fyzického utužování týká, to má být úkol sokolských jednot. „Tím přesvědčivěji pak mohl dr. Kramář ve svém úvodě k sborníku říci,

²¹ J. Páta v textu Lužičtí Srbové a sokolská idea navazuje na neuvedení jeho plného znění článku Pod praporem sokolským z roku 1911; Dr. Josef E. Scheiner, *Sokol*, časopis tělocvičným zájmům věnovaný, Pražská tělocvičná jednota Sokol, v Praze 1919, tiskem Dra Eduarda Grégra a syna v Praze, s. 25

²² Tamtéž. s. 25

že k srdcím slovanského lidu nejlépe najde cestu Sokolstvo.“²³ Páta tím vyzdvihuje fakt, že sokolská idea se zdá být tou nejlepší základnou a nositelkou slovanské vzájemnosti. Že je nutno, aby se také oni se sokolskou ideou seznámili a přilnuli k ní, neboť k ní byli do té doby ze Slovanů nejvzdálenější. Obzvláště v té době, kdy se jednalo o práh jejich doposud nejsilnějšího národního života. Pátovy texty z jeho eseje nesou silné protiněmecké naladění, když uvádí „Lužičtí Srbové dosud otročili, to jest byli zotročeni a ujařmeni barbarskou silou německou. Od první chvíle, kdy se objevují v dějinách jako součást polabského kmene, bojují o zachování své národnosti. Jen blízkost naší země a kulturní styky českolužické zachránily je před osudem všech ostatních Polabanů... Jen svému hlubokému národnímu cítění vděčí Lužičané za své zachování. Jen proto odolali všem vyhlazovacím pokusům německým, třeba, že rok co rok zvolna mizeli v propadlišti německé bažiny!“²⁴ V době, kdy byly tyto eseje Pátou psány, měli Lužičtí Srbové a jejich spojenci na poli nejen intelektuálním stále velkou naději v úspěch v národní osamostatnění, obzvláště díky růstu mezislovanské spolupráce. Byl dokonce ustanoven Národní výbor s poslancem Bartem ve svém čele a jejich cíl bylo probudit emancipační národní hnutí v obou Lužicích. Výslovné přání a požadavky bylo založit nezávislou lidovou republiku lužickosrbskou, která by měla právo se připojit ohledně své ochrany k jiné mocnosti, konkrétně k mladé Československé republice. V tomto roce 1912, stále ještě bylo na pořadu dne doufat a usilovat o samostatný národní život Lužických Srbů. Podmínky se zdály být k tomu ideální. Bohužel však i přes jejich obrovskou snahu k tomuto osamostatnění a připojení

²³ Dr. Josef E. Scheiner, Sokol, časopis tělocvičným zájmům věnovaný, Pražská tělocvičná jednota Sokol, v Praze 1919, tiskem Dra Eduarda Grégra a syna v Praze, s. 25

²⁴ Citace z textu Josefa Páty, Lužičtí Srbové a sokolská idea, časopis Sokol, r. v. 1919, s. 26

nakonec nedošlo. Páta zde silně apeluje na nezbytnost tvořit sokolské jednoty, aby byl povzbuzen národní živel lužickosrbský. Josef Páta vyzývá k praktické vzájemnosti učení slovanských jazyků. K pěstování styků s ostatními svobodnými Slovany. Avšak co se týče Lužických Srbů, jako svobodné je pravděpodobně již považoval, ale realita byla stále jiná, za svobodné v rámci vymezení k německému státu, tak bráni být zatím nemohli. Článkem o tomto buditelství na jazykové výměně píše v ročníku časopisu *Sokol* 1919.²⁵

Významný intelektuál, který podpíral hodnoty Sokola, byl Tomáš Garrigue Masaryk. Zmiňuje se o tom Václav Kříž v časopise *Sokol* v ročníku 1919. Odkazuje na Masarykův slavnostní projev před kompletním shromážděním lidových zástupců, kde odkazoval na Tyršovy a Fügnerovy ideály. Mravním a tělesným utužováním tak národ zdokonalovali pro národní osvobození i za hranicemi budoucího státu a spolupracovali v otázkách slovanské emancipace.

7.1 T. G. Masaryk a Lužičtí Srbové

Masaryk, který byl vyhlašovaný za kosmopolitu, načichlého cizím duchem, byl slovanofilem hned od počátku, nicméně od domácích

²⁵ Dr. Josef E. Scheiner, *Sokol*, časopis tělocvičným zájmům věnovaný, Pražská tělocvičná jednota Sokol, v Praze 1919, tiskem Dra Eduarda Grégra a syna v Praze, s. 134

slovanofilů se odlišoval především tím, že jeho pohled na slovanství nepovažoval jako nějakou unikátní a zvláštní ctnost, nýbrž za věc přirozenou a zřejmou.²⁶

Příkladem úrovně vzájemných kontaktů mezi světovými válkami může být popřípadě fakt, že v roce 1922 prezident T. G. Masaryk oficiálně přijal delegaci Lužických Srbů, účast lužickosrbských Sokolů na všesokolském sletu v Praze 1932 nebo shromáždění asi třiceti tisíc českých přátel Lužice na hoře Mužský u Mnichova Hradiště v roce 1933, kde byla požadována pro Lužické Srby

stejná práva jako pro německou menšinu v Československu.²⁷

Masaryk na Lužické Srby myslel jak ve svých studiích tak projevech. „Lužici sám navštívil, byl u nebožtíka Hórniky – velký vliv měl na můj vývoj a mým prostřednictvím i na věci lužické – a z lužických Srbů samých silně působil svým realismem.“²⁸ Ve svých projevech za 1. světové války zdůrazňoval samostatnost Čechů a dalších menších národů, mezi které uváděl Lužické Srby, jako velkou menšinu v Lužicích. V resumé, které se dotýkalo demokratického míru, pravil: „Lužičané, kdyby si toho přáli, mohou býti přičleněni k Čechám... Nepochybuji dost málo, že pangermáni takové řešení pruské otázky odmítnou s největším rozhořčením – Lužičany osvobodit! Na dostřel od Berlína má být svobodná slovanská oblast? Ano – to by bylo vítězstvím spravedlnosti a Nemesidy.“²⁹

²⁶ Černý Adolf, Masaryk a slovanstvo, Tiskem „Politiky“ v Praze 1921, s. 8

²⁷ Urban Zdeněk, Práce z dějin slavistiky a česko-jinoslovanských vztahů, Univerzita Karlova, Praha 1998, s. 59

²⁸ Černý Adolf, Masaryk a slovanstvo, Tiskem „Politiky“ v Praze 1921, s. 74

²⁹ Černý Adolf, Masaryk a slovanstvo, Tiskem „Politiky“ v Praze 1921, s. 76

7.2 Masarykovy ideje a Slovinci

Od poloviny devadesátých let 19. Století, přicházeli na pražskou univerzitu Slovinci, kteří předtím výhradně studovali pouze na německých univerzitách ve Štýrském Hradci či ve Vídni. Z těchto univerzit vycházeli vzdělanci, kteří dle Antonína Dermoty (ve Sborníku Masarykovi k 60. nar., s. 35) tvořili inteligenci bez většího rozhledu o lidech a idejích. „Intelligence, jíž nešlo než o získání chleba!“³⁰ Lid tak měl jít údajně na ruku těm, kteří ji nabídli. V tomto případě se jednalo o klerikály, kteří ze situace těžili. Tito klerikálové nebyli příliš obeznámeni o Masarykových ideálech, avšak tehdejší vůdce slovinských klerikálů, Dr. Ant. Mahnič, biskup na ostrově Krk, energicky varoval před vlivnými idejemi Masarykovými v revui „Rimski katolik“. Tato varování však nenašla takovou odezvu, jak by si přál. Naopak slovinská mládež, která jezdila do Prahy, velmi rychle inklinovala v zalíbení v Masarykových ideálech. V Praze brzy počali vycházet časopisy, kam Slovinci přispívali již dle ideálů v duchu Masarykově. Roku 1899 byl vydán první slovinský překlad v terstském časopise Slovenka, který čerpal z Masarykovy publikace – Mnohoženství a jednoženství. Masarykův vliv byl již nepopiratelný, když na podzim roku 1900 proběhla v Lublani schůze mládeže. Zde byly pronášeny převážně ideje a myšlenky T. G. Masaryka. Debaty a diskuze se zde zabývaly „Českou otázkou“, momentálními krizemi a sociálním rozložením slovanských společností. Pro svůj zápal k českým ideálům a emancipaci, byli nazýváni Masarykovci. Z tohoto důvodu se však stali předmětem

³⁰ Černý Adolf, Masaryk a slovanstvo, Tiskem „Politiky“ v Praze 1921, s. 65

bedlivé pozornosti klerikálů a privilegovaných vlastenců, kteří byli dokonce pobouřeni, že se mládež příliš ubírá tak těsným směrem v rámci české otázky. Někteří klerikálové dokonce hlásali hesla jako „Pryč od Prahy“ a podobné. „Agitace klerikální je často hodně nezřízená. Vede se nejen žurnalisticky, v kostelích a veřejných i tajných shromážděních, nýbrž i osobně. Zejména zuří proti učitelům.“³¹

Vzhledem k tomuto rozkolu se tak slovinští realisté přilnuli k sociální demokracii a zhruba od roku 1903 začali publikovat socialistickou revui – Naši Zapiski, kde byly uváděny studie a překládána Masarykova díla.

Vliv Masaryka byl zřejmý, i co se týkalo národně radikálního směru, který vycházel v prvních letech 20. století z uskupení nazývaném Omladina. V tomto spolku však Masaryk vzhledem ke zklamání z něj zanedlouho odchází. „Co měl v sobě dobrého, přijal z Masaryka, např. upozorňování na význam práce menšinové, vůbec práce drobné, na úsilí o širší vzdělání studentstva a pod.“³²

8 SOKOL

Šedesátá léta 19. století v českých zemích monarchie Rakouska-Uherska jevila čitelné tendence a nálady k vytvoření společenského spolku, který by kolem svého jádra družil slovanský lid, v té době tak dychtivý po emancipaci. Převážná většina spolků a sdružení byla v režii německé části populace daných zemí. Jednalo se o

³¹ Černý Adolf, Slovanický přehled, sborník statí, dopisův a zpráv ze života slovanského, tiskem „UNIE“ v Praze 1909, s. 25

³² Černý Adolf, Masaryk a slovanstvo, Tiskem „Politiky“ v Praze 1921, s. 67

měšťanstvo, inteligenci a vůbec vyšší vrstvu tehdejšího společenského uspořádání obyvatelstva.

České země byly již od středověku značně spjaty politickými a obchodními kontakty s Lužicí a Lužickými Srby ačkoliv se Lužice nacházela převážnou část svých dějin pod vládou německých panovníků. Významným kulturním centrem pro lužickosrbskou inteligenci se stala Praha. Valná většina lužickosrbské inteligence se navracela do své domoviny a šířila zde obrozenecké a národní myšlenky. Jednalo se o prostředí, které připravilo půdu a potřebné ovzduší, v němž v příhodné chvíli dalo vzniknout novým společenským složkám. Základním kamenem inspirace k založení vlastního, českého spolku, tak byl zákonitě model německé struktury a charakteristiky hodnot, avšak s náplní tzv. českých cílů, které se měly zároveň vymezovat vůči tomuto způsobu společenské a úřední nadvlády.

Národní ideály, jejichž živnou půdou bylo propojení městského života a venkova, odkud byly čerpány motivy pro české národní zvyky a kořeny, spojené s antickým ideálem krásy a ctnosti, označované jako Kalokagathia, byly u založení tělocvičného spolku nazvaného Sokol. Zrod započali Miroslav Tyrš a Jindřich Fügner. Oficiální počátek Sokola byl zahájen v Praze 5. 3. 1862, založení Lužickosrbského Sokola však až roku 1920.

8.1 Činnost Sokola

Všestranné zaměření spolku zahrnovalo zakládání sokoloven, cvičení, zápas, střelbu, plavání, šerm a mnohá další. Následně byly pořádány společenské zábavy, výlety – tzv. landpartie a veřejná vystoupení. Výlety a vystoupení byly důkladně plánovány a spojeny s některým z památných míst, kdy po veřejném cvičení a vlasteneckém vystoupení probíhaly lidové veselice a slavnosti. Rozšiřování činnosti na venkov bylo v počátku bráněno díky úřední byrokracii, to se však změnilo v roce 1867 díky novému spolkovému shromažďovacímu zákonu. Spolek se těšil vydatnému zájmu české veřejnosti a kontinuálně se tak začal politizovat.

Program a myšlenky, českého spolku sokolského, byl vítán rovněž u dalších slovanských národů, obzvláště uvnitř rakousko-uherské monarchie. Sokolské svazy tak byly mimoto založeny ve Slovinsku, Chorvatsku, Polsku, srbské Lužici a dalších evropských zemích. Činnost Sokola záhy znamenala významné prohloubení spolupráce mezi národy uvnitř monarchie i vně – např. slovanským národem Lužických Srbů.

Nový humanismus, ve kterém bylo aktualizováno antické dědictví řeckých ideálů harmonie rozumu, citu a vůle, proloulo veškerým duchovním životem středoevropských společností. Mělo účinný vliv na životní styl a především představovalo úzké sepětí s národní vzdělaností. Aténský občan byl jakýmsi vzorem a nejvyšší hodnotou pro občanské společnosti, které usilovaly o národní, kulturní a politickou emancipaci vlastního národa. Oživené antické dědictví tak obsahovalo mnoho prvků budoucí občanské společnosti. Sokol, byl v každém případě vhodným spolkem a prvkem, který propojoval národní emancipační hnutí slovanských národů v druhé polovině 19. století.

8.2 Sokol Lužice

V případě Lužických Srbů bylo jedinečné, že navazovali na německý romantismus a nacionalismus, který německými zeměmi hýbal od napoleonských válek. Zároveň však jejich zájmem o slovanské lidové vyprávění a tradice, které byly předávány často pouze ústně.

Pozdně feudální poněmčovací politika namířená proti Lužickým Srbům v absolutistických státech Prusku a Sasku byla součástí politických plánů německých liberálů k omezování slovanských aktivit na svém území. Veškeré činnosti, které vedly k uchování lužickosrbské identity, tak byly ze strany Lužických Srbů vysoce vítány. Založení Sokola v českých zemích a jeho šíření do dalších slovanských oblastí se ujalo pochopitelně i v Lužici.

Německo-česká spolupráce v tělovýchovné jednotě Sokol navázala na další plodnou součinnost mezi Lužickými Srby a českými učiteli a intelektuály, kteří společně pracovali na emancipaci vlastních národů žijících po staletí v područí germánského společenství. Praktická aplikace antického ideálu, který byl doplňován výtěžky moderního evropského myšlení své doby, souvisela s vlasteneckým liberalismem a snahou vytvořit masovou organizaci, která by vedla občana k svobodnějšímu způsobu života ve prospěch obce, vlasti a národa. Činit tak tyto zájmy nad zájmy osobní, ve prospěch společnosti. Sokolské slety, společná veřejná vystoupení a slavnosti, byly vyvrcholením vztahu na poli tělovýchovy. Lužická mládež neměla příliš možností, kde by se

utužovala v národním duchu. Veškeré školství bylo německé, tudíž se lužickosrbský dorost ze školy, nemohl vzdělávat v nacionálních otázkách, jak by si lužičtí intelektuálové přáli. „Dnes i po této stránce alespoň v Sasku je poněkud lépe, ale přece ještě dnes nemáme ani jediné národní a střední školy lužické v našem slova smyslu.“³³

8.3 Období po 1. světové válce

Léta po první světové válce znamenala uvolnění politických poměrů také v Lužici. V těchto nových poměrech se však mocná ústřední německá spolková střediska soustředila na organizování a hmotnou podporu sportovních, vojenských a tělocvičných spolků, kam se snažila směřovat také mládež z Lužice, aby ji měla pod svým vlivem. Jednalo se takzvaně o ztrátu lužické mládeže ve prospěch německého ducha. S tím se přední učenci lužičtí nemínili smířit, sokolské spolky proto byly přivítány s notnou dávkou nadšení.

Zmohutnění společenského života Lužických Srbů ve smyslu národního cítění a tendencí emancipace slovanského národa vedlo k založení prvního oficiálního Lužického Sokola za vydatné pomoci, inspirace a partnerství Pražského Sokola.

Josef Páta byl ústředním znalcem lužickosrbského prostředí a svou knihou Lužice zaznamenal vysokého zájmu v sokolské společnosti. O této knize, která měla ještě více propracovat lužickosrbsko –

³³ Zmeškal Vladimír, Sokolská myšlenka v Lužici, První vydání svazku ve sbírce Deset let Sokola v Lužici a časopisu Sokol roku 1930, č. 11., s. 3

české povědomí, nalezneme článek v 45. ročníku časopisu *Sokol*. Nutnost slovanské sounáležitosti, spolupráce a vzájemnosti je zde vyzdvížena vzhledem ke snahám Lužických Srbů během první světové války. Tyto tužby a přání se však stále nedařilo dovést k vítěznému momentu, pravděpodobně snad proto, byli Lužičtí Srbové tak často zmiňováni v publikacích *Sokol*. Potřeba nadále oživovat tyto emancipační snahy bylo evidentně na místě. V tomto článku autor upozorňuje na obsah Pátovy publikace, která svými statěmi vyvolává nový zájem mezi případnými budoucími Sokoly. Poukazuje na fakt, že znalost této knihy by měla být jakýmsi elementárním zdrojem k poznání v okruhu spřátelených slovanských vztahů.³⁴

8.4 Založení První Lužické sokolské jednoty

Počátky spolku byly nadmíru těžké. Zápolení s německou většinou a úředními orgány počínaje a nízkým zájmem lužické veřejnosti konče. Zakladatel Jan Skala byl v blízkém kontaktu s Pražským Sokolem, nicméně musel opustit svou vlast, a žít v Praze a živit se jako redaktor pražských novin. Jeho nástupcem byl Marko Smoler, který dokonce usiloval o založení Sokola v Lužici ještě před 1. světovou válkou. Díky nedostatku ekonomického zázemí se mu to nezdařilo.

Přes nejrůznější snahy předválečné se povedlo založit první Sokolskou jednotu až roku 1920. Dařilo se jim šířit sokolského

³⁴ Dr. Josef E. Scheiner, *Sokol*, časopis tělocvičným zájmům věnovaný, Pražská tělocvičná jednota Sokol, v Praze 1919, tiskem Dra Eduarda Grégra a syna v Praze, s. 198

ducha městy, avšak pevného bodu na venkově se jim nevedlo generovat. Velkou překážkou zůstávala stále snaha Němců udržet tyto spolky co možná nejvíce při zemi. Hmotné statky, zázemí či zakládání německých gymnastických spolků, tvořili konkurenci v boji o mládež. Zlom o existenci nastal až po získání stálé tělocvičny, čímž vznikla pevná základna pro činnosti lužickosrbských Sokolů. Mohla se rozrůst spolupráce se Sokoly z Čech, vzájemné návštěvy, inspirace v názvosloví a s tím spojené mezistátní styky nejen cvičenců, ale také intelektuálů z akademické půdy.

Důležitým prvkem v prvních kontaktech sehrál Sokol Mladá Boleslav, jehož tehdejší předseda Josef Maštálko, byl nadšen pro podporu Lužických Srbů. „Za pražský spolek a Lužické Srby návštěvu Mladé Boleslavi připravoval iniciátor lužickosrbského sokolského svazu, v Praze studující Herman Šleca.“³⁵ Spolupracovali společně na výměnných zájezdech a inspirovali začátečníky například vypravenou návštěvou Fügnerovy župy do Budyšína, výstavami a slavnostmi. Významná severočeská výstava v Mladé Boleslavi se konala v roce 1927, věnující se české menšině v pohraničí. V rozsahu této výstavy byli představeni i Lužičtí Srbové a byl uskutečněn sokolský slet, kam byli pozváni také lužickosrbští Sokolové.

Lužickosrbský archív v Budyšíně ukrývá v dokladech o Lužickosrbském Sokolu archiválii o Kronice Sokolské jednoty Fügner v Drážďanech. Z této kroniky se můžeme dozvědět, že roku 1864 byl založen v Drážďanech tělocvičný oddíl nazvaný *Vlastimil*. Založen byl Čechy žijícími v Drážďanech. Následně byl

³⁵ Česko-lužický věstník, číslo 11 - 12 / listopad-prosinec 2012, ročník XXII, s. 80

přejmenovaný na Tyrš, podle zakladatele a roku 1890 přijal název Sokol. Tento oddíl byl založen v Německu jako první, následován jednotami v Berlíně, Lipsku, Pirně a lužické Žitavě. Roku 1897 drážďanská jednota změnila své jméno na Fügner, jméno spoluzakladatele Sokola.

Zápis z kroniky zmiňuje:

“Dne 21. září konán I. slet Lužickosrbského Sokola v Pančicích, v kraji neohroženého pěvce písní Svobody, básníka Čišinského, kterému 13 jednot lužickosrbských podalo účty ze své činnosti tělocvičné...”

K mnohostrannému působení sokolských spolků patřily přednášky, skládání písní, vydávání Sokolských listů a zábavné podniky, např. plesy.

Tělovýchovné jednoty v Lužici se těšily hojné účasti a společně s národním obrozeneckým hnutím se dařilo rozvíjet partnerství mezi ostatními slovanskými partnery až do roku 1933 s posledními zápisy datovanými do roku 1936.

Česko-německá, resp. česko-lužická součinnost sokolských organizací vykazovala těsnou spolupráci, není tudíž divem familiární stesk ve zprávě Vladimíra Zmeškala z X. všesokolského sletu. S obavami o budoucnost Lužických Srbů komentuje situaci konce třicátých let v Lužici, kdy již nebylo dovoleno fungovat Lužickosrbskému sokolstvu, vzhledem k politickému uspořádání Německa a jeho nové doktríně.

Po usnesení Svazu Lužickosrbského sokolstva v Budyšíně bylo prohlášeno, že se, pod tlakem tehdejších poměrů v nacistickém

Německu, dobrovolně rozejde. K této události se vyjadřují zápisky z Kroniky sokolské jednoty Fügner v Drážďanech následovně:

„...stojíme zde v moři ciziny odstrčení od všech práv na zaměstnání, většina nás je bojkotována, jiní propouštění z dlouholetých míst a vysazení téměř hladu a bídě. Vítězný hákový kříž, dědic plemenné protislovanské zášti středověkých křížáků, zmocnil se vlády a nešetří nikoho mimo svou stranu a sáhl neomaleně na hrdlo všech cizinců a hlavně Lužických Srbů. Přestože Lužičané prohlásili se za loajální občany říše německé, přestože nemíchali se do rozvášněných bojů a že delegace na posledním sletě v Praze chovala se úplně korektně, musel se Sokol Lužických Srbů rozejít. Zastaven byl násilně jediný jejich deník Serbske Nowiny, provedeny přísné prohlídky a řada předáků sokolských i veřejných pracovníků byla bezdůvodně zatčena a je ve vězení. My Sokolové hledíme smutně na veliké pohřebiště Slovanů, kde chystají hrob malému národu Lužických Srbů. ...”.

8.5 Gymnastické spolky Turnverein

Německý národní entuziasmus, boj za nezávislost a sjednocení německého národa, byly hodnoty, od kterých se odrazila idea založení spolků k pěstování ducha a těla tehdejší mládeže. Friedrich Ludwig Jahn, německý pedagog, považovaný za Turnervatera neboli otce gymnastiky, založil první tělocvičnu pod širým nebem v roce 1811 v Berlíně, tehdejším Prusku. Jeho záměr byl vzhledem k jeho bojovým zkušenostem z války proti

Napoleonovi veden k podpoře národního ducha a obrody Němců. Obnovit jejich morální a fyzickou hrdost, kterou Napoleon svými vítězstvími potupil. Tělovýchovné spolky se šířily zdárně po celé zemi a oslava vlastenectví byla posilována ve spisech, které Jahn psal. Spolky Turnverein se šířily z Pruska i do Lužice a oblastí českých korunních zemí, později nazývanými Sudety. V časopisu *Sokol*, ročník 1887 je uvedena zpráva z *Deutsche Turnzeitung*, což byl orgán Svazu německého Turnérstva, kde Pavel Fickenwirth – náčelník Saského Turnérstva, doporučuje pozvolné vystoupení z Německého říšského výboru pro olympijské hry. Důvodem tomu byla přílišná inklinace výboru k cizině, čímž porušovalo ryze německého ducha v Turnérstvu. Praví zde trochu paradoxně „Co Angličané, Rusové, Italové a jiní tělocviku poskytují, to vše se teprve od nás naučili. Vše mají od nás, my jsme se však ničemu od nich nenaučili. Pokud se týče slavností tělocvičných, učili jsme se jim od Švýcarů a Sokolů a nikoliv z her Olympijských.“³⁶ Z toho lze usuzovat, že zpětná vazba organizace Sokol byla i pro spolky Turnerů určitou inspirací, ačkoliv fundamentální sokolský model byl čerpán právě z Turnérství.

Kupříkladu *Deutsche Turnerschaft*, *Deutsche Turnverband* spolky z počátku 20. století navázaly na organizace *Turnverein* a jejich členy byli v Sudetech převážně čeští Němci. Velmi obtížně a pomalu se vyrovnávali s převratnou změnou státního a politického zřízení, které pro ně nastalo vznikem Československé republiky. Na místě je uvést, že členové turnerských spolků, byli často, mnohdy převážně členy organizací, které proti Československé

³⁶ Dr. Jos. E. Scheiner, *Sokol*, časopis tělocvičným zájmům věnovaný, v Praze 1887, Tiskem Dra. Edvarda Grégra, s. 71

vládě připravovaly ozbrojené povstání. Docházelo k tomu v prvních letech mladé Československé republiky. Zmiňme v příkladu Freiwilliges Sudetenkorps, kdy se jednalo o ozbrojené jednotky, které měli v úmyslu získat zpět některé oblasti Sudet, především Krnovska a Opavy, které po prohrané 1. světové válce muselo Německo podstoupit Československu. Dlouhá tradice těchto tělovýchovných jednot, opírající se o zdatnost, statečnost a sílu byla živnou půdou pro mnoho polovojenských spolků, které vznikali na i přelomu 19. a 20. století v pohraničních oblastech německých, Lužici a českých zemích.

8.6 Južni Sokol – Slovinsko

„Jen neúnavná činnost nás spasí, jen opravdová práce nás zachrání a zvelebí!“

V každém oboru jiným se vyrovnat, pak, lze-li předčít všechny – toť musí povždy naším heslem být! Slova tato námi od počátku v tom znění hlásaná přešla konečně nátlakem událostí u vědomí obecné – kéž také v čin obecný! Z velkého zápoliště politického jsme vytlačeni a nikdo neví, kdy opět naň se vrátíme. Stalo se to snad vinou naší, staly se tytéž hyby na poli tomto jak všude jinde? Nesluší na místě tom o věci této rozhodnout. Tu víru však chováme, žeť národu, jenž skutečné povolání v dějinách lidstva má, všechno v prospěch slouží a žeť i nehody okamžité jen k tomu konci jej zastihují, aby od zcestí všelikých byl odvracen a v pravou dráhu svou zas uveden.

A kdož by o tom pochyboval, že plémě slovanské má povolání veliké, a že v tomto povolání duševní podíl náš je veliký, žeť

v nejednom vzhledě máme bratřím svým světlem, vzorem, vůdcem být! „³⁷

Z Tyršem vydávaného časopisu *Sokol* možno čerpat k vzájemné spolupráci intelektuálů nejen na poli tělovýchovném. Zmínky o činnosti Lublaňské pobočky Sokol v ročníku 1873 jsou popisného charakteru, kdy informace pobízejí k větší spolupráci a podpoře, poněvadž od roku 1870 byl Lublaňský Sokol jen tělovýchovného charakteru. Působení je přirovnáváno k mnohým německým jednotám, kdy činnost je zaměřena jen k trénování sestav před širším obecnstvem. Posteskem komentováno je zde, že přiblížení se podobě Sokola pražského se zadařilo jen dočasně. Vytyčen detail o vydávání časopisu *Južni Sokol*, který kromě šíření Sokolské tělovýchovné myšlenky v celé Krajině měl uvést myšlenku pro zaražení fungování spolků Sokolských ve slovinských krajích. Hlavním důvodem je v této zprávě ³⁸ jednání výboru, který se stará pouze o zábavy, ale hlubší práce chybí.

V desátém ročníku časopisu *Sokol* však již lze vycházet z článku o nové pobočce slovinské v Mozirji. „Myšlenka sokolská, zapuštější nevyvratné kořeny v kyprou půdu národního uvědomění v zemích českých vzrostla v mohutný strom, jehož větve, jednotlivé jednoty, pevně jedna k druhé se pojíce a živeny zdravou mízou lásky vlastenecké statně odporují bouřím a návalům časem na ně dorážejícím.“³⁹ Tento článek pojednává o vytváření jednoty v Mozirji a o veliké veřejné podpoře a účasti na slavnostech, které provázely založení. Spolupráce v národním duchu v tomto regionu

³⁷ Dr. Mir. Tyrš, *Časopis Sokol*, V Praze 1873, 1 s.

³⁸ Dr. Mir. Tyrš, *Časopis Sokol*, V Praze 1873, 40 s.

³⁹ Stýblo Jaroslav, *časopis Sokol*, V Praze 1884, Tiskem Dra. Ed. Grégra, Majitel a nakladatel: Pražská těl. jednota „Sokol“, s. 77

je velmi oslavována a z české strany podporována. Byly zaslány telegramy z české strany k oslavě této velké události a tehdejší lublaňský časopis Slovenski narod zmiňoval podporu také slovinských jednot z Terstu a Celje. Stručné údaje ze slavnosti vyzdvihují hojnou účast obyvatelstva, jeho nadšení a spolupráci. “Vy chrabří zápasníci za svatou věc naši přišli jste v krásnou dolinu Savinjskou, by nadchli Jste nás láskou ku našemu milému slovinskému národu i by dodali Jste síly, bychom v budoucnosti pracovali ku prospěchu předražené nám slovinské domoviny.”⁴⁰ Zmínky a společenské nadšení lze zjistit z celého obsahu této zprávy, kdy jsou uvedeny pěvecké průvody, ověnčování a zdobení Sokolů místními dívkami, cesty stlané květinami a honosné a chvályhodné projevy starostů. Očividně se jednalo o událost, která stmelila slovanské obyvatelstvo k celistvým obrozeneckým myšlenkám a postojům a napomohla navázat pro národoveckou činnost.

O tom, že se pěstování tělovýchovné činnosti v rámci sokolské choreografie pomáhalo slučovat i se studijními záležitostmi v rámci národního jazyka, uvádí zpráva z ročníku 1900 – „Korutanská zemská školní rada nařídila, aby se tam, kde není tělocvičen, vyučovalo v zimě na slovinských školách němčině a na utrakvistických školách – na nichž jsou téměř jen slovinské děti, slovinštině.”⁴¹

Spolupráce mezi českými a slovinskými intelektuály je zmíněna rovněž v oslavě otevření Národního divadla v Praze. Významná

⁴⁰ Stýblo Jaroslav, časopis Sokol, V Praze 1884, Tiskem Dra. Ed. Grégra, Majitel a nakladatel: Pražská těl. jednota „Sokol“, s. 77

⁴¹ Dr. Jos. E. Scheiner, časopis Sokol, V Praze 1900, tiskem Dra. Ed. Grégra, Pražská těl. Jednota „Sokol“, s. 165

událost je v ročníku 1884 oslavována jakožto velký den Slovanů a jejich pospolitosti. Poukázáno je zde na dostavení nesčetného množství zástupců a deputací ze všech krajů slovanských zemí. Uvedeni jsou zástupci Sokola lublaňského – starosta Ignacij Valentinčič, podstarosta Srečko Nolli a pokladník Josip Geba.⁴²

Jednalo se o událost, která byla velkým dnem pro setkávání a navázání nových kontaktů mezi slovanskými intelektuály nejen z Rakousko-Uherské monarchie. Na místě je uvést úryvek ze zprávy V. Legata „ Jaký význam mají družstva tělocvičná, o tom netřeba bych šířil slov, uznávajíť to nejosvícenější národové Evropy a mezi Slovany předem bratří Čechové, nad pochybu první to slovanské plémě“⁴³

Jiné sdělení oslavující národovectví a činnost jednoty je uváděna F. Čokeljem z terstského Sokola. „ Rozvaha a kázeň vedou mladé družstvo ku předu a volám této slovanské avantgardě na siné Adrii srdečně Na Zdar!“⁴⁴

Pozvánka na slavnost, která proběhla v sídle Slavjanského Sokola v dolním Štýrsku roku 1884, je uvedena ve zprávě Tělocvičné jednoty Sokol Mozirja. Vyzdvížena je na prvním místě vzájemná spolupráce mezi slovanskými jednotami v bratrském a sesterském duchu a čerpání inspirace z českého prostředí.⁴⁵

⁴² Stýblo Jaroslav, časopis Sokol, V Praze 1884, Tiskem Dra. Ed. Grégra, Majitel a nakladatel: Pražská těl. jednota „Sokol“, s. 39

⁴³ Stýblo Jaroslav, časopis Sokol, V Praze 1884, Tiskem Dra. Ed. Grégra, Majitel a nakladatel: Pražská těl. jednota „Sokol“, s. 39

⁴⁴ Stýblo Jaroslav, časopis Sokol, V Praze 1884, Tiskem Dra. Ed. Grégra, Majitel a nakladatel: Pražská těl. jednota „Sokol“, s. 30

⁴⁵ Stýblo Jaroslav, časopis Sokol, V Praze 1884, Tiskem Dra. Ed. Grégra, Majitel a nakladatel: Pražská těl. jednota „Sokol“, s. 10

Zápis z valné hromady Sokola Lublaňského uvedený tejníkem V. Legatem kupříkladu cituje „Jakož si pak Sokol od počátku za svatou uložil povinnost' pracovati všemi silami ku blahu národa slovinského i povznesení jeho v každém ohledu bud'těž ujištění, že i v budoucnosti podobně počinati si bude.“⁴⁶

Ročník 1884 poznamenává česko-slovinskou spolupráci a popisuje aktivitu slovinských žup v 6 člancích a zprávách (strany 10, 77, 29, 30, 39)

Popisná zpráva výroční slavnosti založení jednoty v Celje ve Štýrsku, velebí nastávající událost jako významný den národních slovanských sdružení a jejich spolupráci v rovině emancipační. „Vzhledem k tomu, že jubilejní slavnost tato pořádána bude takořka ve středu slovanských národů, skytnuta je příležitost zúčastniti se jí hojně slovanským spolkům, které by se zde poznávaly, sbratřily a ve velké myšlence „sokolské“, ve společně, vytrvalé práci národní a v lásce k máti všech Slovanů „Slavii“ se utvrzovali a sílily.“⁴⁷

O nově vzniknuvší jednotě, jménem Gorenjski „Sokol“ v Kranju a následné přidružené slavnosti sděluje článek z časopisu *Sokol*, ročníku 1900 spojení více slovinských jednot. „Slavnosti súčastnilo se mnoho jednot sokolských z Krajiny, též Sokol z Terstu a Celji a mnoho jiných spolků a deputací s prapory.“⁴⁸ že podrobně článek popisuje průběh události, následné cvičení a okolnosti a vyzdvihuje kvalitně odvedené cvičení s drobnými výtky ke kázni. „Celkově

⁴⁶ Stýblo Jaroslav, časopis Sokol, V Praze 1884, Tiskem Dra. Ed. Grégra, Majitel a nakladatel: Pražská těl. jednota „Sokol“, s. 29

⁴⁷ Dr. Jos. E. Scheiner, časopis Sokol, V Praze 1900, tiskem Dra. Ed. Grégra, Pražská těl. Jednota „Sokol“, s. 161

⁴⁸ Dr. Jos. E. Scheiner, časopis Sokol, V Praze 1900, tiskem Dra. Ed. Grégra, Pražská těl. Jednota „Sokol“, s. 183

úspěch cvičení byl dobrý a někde i výborný, i jsme proto přesvědčeni, že se v jednotách na slovanském jihu též s chutí tělocvik pěstuje, jen pořádek a kázeň sokolská ještě schází. Proto myslím, že by velice prospěšno bylo, kdyby v Krajině všechny jednoty sokolské utvořily sdružení po příkladě žup sokolských v Čechách.“⁴⁹

Ve stati „Myšlenka sokolská – myšlenka státní“, která vyšla v 64. ročníku *Sokola*, vyzdvihuje Josef Truhláč Jihoslovanské heslo: „Jeden stát, jeden národ a jeden Sokol.“⁵⁰

8.7 Zmínky Josefa Páty o slovinském Sokolu

V ročníku 1919 zapisuje Josef Páta fakt, že Slovinska Sokolska Zveza začala opět vydávat v Lublani vlastní list se stejným názvem jako čeští Sokolové. Tyto noviny se odrážely od nadšeného sokolského hnutí Slovinců, kdy se zaměřovalo jako každý řádný vlastenecký magazín na historii, válečné strádání národa a sbírání nových národních sil. Například úvodní článek, který je nazván Vítězství – svoboda!, jehož obsah je stručně definován jako oslava osvobozené slovinské duše, která po staletí úpěla „v hrubém jařmu cizáckém. A tu Sokolstvo musí býti na prvním místě, neboť ono již dříve silou Tyršových ideí chránilo národ před zkázou, tím spíše

⁴⁹ Dr. Jos. E. Scheiner, časopis Sokol, V Praze 1900, tiskem Dra. Ed. Grégra, Pražská těl. Jednota „Sokol“, s. 183

⁵⁰ Antonín Benda, Sokol, časopis pro tělesnou a mravní výchovu, majitel a vydavatel Sokol Pražský, v Praze 1938, s. 209

může a musí dnes bojovati za národ a vlast!“⁵¹ Ohledně navazujícího obsahu, je zde možno číst opěvné národní povzbuzování ve jménu ideového sjednocení celého slovanského světa, kdy přecházeno jest k oslavě padlých vojáků v i mimo vlast, kteří svůj život položili za svobodný slovinský národ.

V 46. ročníku časopisu *Sokol* je možné vycházet ze statí Josefa Páty, který se zde zaměřuje na obě slovanské oblasti - Lužickosrbského a Slovinského Sokola. Z podkapitol o zemích slovanských je uváděna Lužice a regiony slovinských zemí v téměř ¾ dílů. Úvodní stať podotýká na společný boj Slovanů během první světové války a jejich protestu protirakouskému a protiněmeckému. Poznává toto k sjezdu slovanské konference v Pantheonu muzea v Praze v květnu 1918. „Jak to byla vznešená chvíle, nezapomenutelná pro každého účastníka, chvíle, která hřátí bude mysl i duši po celý život a která vždy posílí naděje na sblížení všech Slovanů v jeden mocný celek!“⁵² Lužice, nazvána zde „sesterskou“ byla poválečnou mírovou konferencí odsouzena být nadále pod vládou nepřátelských Němců. Poválečná euforie a povzbuzení z textu přímo sálají, když poukazuje na snahu a ještě mocnější úsilí o sblížení všeho slovanstva, v němž je třeba nadále pokračovat. Sokolstvo mělo být jedním z kořenů, z něhož je možné vycházet i v jiných krajích, kde se doposud stále nedaří emancipovat slovanského ducha a národ.

Čechy byly považovány za hlavu slovanské vzájemnosti, neboť slovanské cítění již dlouhá léta bylo zakořeněno v naší krvi a

⁵¹ Dr. Josef E. Scheiner, *Sokol*, časopis tělocvičným zájmům věnovaný, Pražská tělocvičná jednota Sokol, v Praze 1919, tiskem Dra Eduarda Grégra a syna v Praze, s. 133

⁵² Josef Kavalír, *Sokol*, časopis pro tělesnou a mravní výchovu, Pražská tělocv. jednota Sokol, v Praze 1920, tiskem Dra Ed. Grégra a syna v Praze, s. 35

rozumovém jednání. Všechno úsilí mohlo být v těchto poválečných letech měněno v realitu a konkrétní úspěchy díky osvobození národa a vzniku Československé republiky. Páta se ve stati dotýká názvu Spojené státy slovanské – který v intenzivní euforii padal na slovanských konferencích jako teoretický návrh a idea pro sjednocení všech zmiňovaných Slovanů.

9 ZÁVĚR

Emancipační úsilí uvedených slovanských národů je soustřeďováno na jistá gesta, která jsou však v rámci difference k německojazyčné kultuře často protichůdná. Například určité negativní vazby, kdy se slovanské kultury hlásí k jiným hodnotám než kultury německé; v tomto lze spatřovat dokumentaci vlastní samostatnosti. Obrácenou stranou mince je analogická vazba, kdy slovanské kultury ohlašují svou svébytnost zvláště tím, že vykazují totožné hodnoty jako kultury německé. Proměnlivost dobových postojů a textů má společným cílem prokázat jistou specifičnost lužickosrbského a slovinského světa v jeho kompletnosti a zároveň odlišnosti. Zde bychom mohli použít výstižná slova PhDr. Macury „Máme vše co národní kultura má mít a jsme kulturou samostatnou, poněvadž jsme jiní.“⁵³

Euforie na slovanských konferencích, které sdružovaly slovanskou inteligenci v letech po ukončení první světové války, musela být ohromná. V téměř veškerých statích publikací *Sokola*, které jsem měl možnost studovat, jsou jasně čitelné snahy o změny ku prospěchu Slovanů napříč celou střední a jižní Evropou.

⁵³ Macura Vladimír, České obrození jako kulturní typ, 8 s.

Předpokládám, že se tím čeští intelektuálové snažili pozvednout ducha a snahy Slovanů, kteří neměli to štěstí a správné podmínky v politických vodách, aby mohli dokončit své plány k úplné národní emancipaci, která by vedla k osamostatnění, či připojení ke státnímu útvaru, kde byli majoritou Slované.

Organizace Sokol, založena v základu především k tělovýchovným účelům, byla během období působení, vymodelována také v neopomenutelný výchozí pilíř, ze kterého klíčily další podněty pro otázky národní emancipace.

Intence národního obrození jazyka, vědy i kultury a ideál antické harmonie, které byly stěžejními atributy sokolského hnutí, nacházely stejně silný ohlas jako v českých zemích také ve Slovinsku (to je přiblíženo v kapitolách o rozvoji Sokola). Ideály Sokola v srbské Lužici byly sice též rozvíjeny, ale národ lužickosrbský byl více pod energickým vlivem německého živlu v čele s organizacemi Turnverein.

Teritoriální rozložení těchto dvou slovanských národů se dosti zřetelně podepsalo na finální realizaci emancipačních snah a úsilí.

Rozdíly, které se v tomto vlivu promítly, byly dány geografickou polohou dvou slovanských enkláv, kdy Slovinsko jako malá a hornatá země byla v historických souvislostech (jak je uvedeno v části, zabývající se dějinami slovinského národa) ovládána jak německým, tak zčásti italským živlem, byla jakýmsi nárazníkovým pásmem, kde hradba východních Alp zajišťovala vždy určitou územní celistvost a stabilitu. Naproti tomu srbská Lužice ležící v rovinaté krajině, ani z jedné strany nebyla chráněná před pronikáním německého a polského živlu. Nebylo nárazníkovým pásmem, ale vždy bylo vystaveno jakýmsi automatickým snahám

začlenit oblast do geograficky velkých celků německé a polské nížiny.

Blízkost srbské Lužice (i díky velmi podobnému jazyku) k českým zemím jako poslední enklávy Polabských Slovanů byla významná ve velmi častých osobních kontaktech vzdělanců a studentů s českým živlem, mnoho studentů studovalo na českých školách. Slovinsko bylo vzdálenější, a proto se kontakty odehrávaly spíše korespondenčními způsoby nebo pravidelnými návštěvami spíše českých intelektuálů a studentů ve Slovinsku než naopak.

Vliv státního uspořádání na vzájemné kontakty - Slovinsko bylo stejně jako české země po několik století součástí habsburského mocnářství, z čehož v době národního obrození v obou slovanských enklávách vyplývaly podobné touhy po vytvoření národní identity, která po 1. světové válce vedla k vytvoření vlastních států, kdy navíc Slovinsko logicky usilovalo o spojení s dalšími jižními Slovany, se Srby a Chorvaty, čímž byly jejich emancipační snahy značně posíleny.

Oproti tomu srbská Lužice jako součást Německa si sice udržovala, chránila a vlivem českých intelektuálů i rozvíjela svou národní identitu, touha po vlastním státě však dominovala především v plánech úzkého kruhu intelektuálů. Z uvedeného vyplývá, že vliv českých intelektuálů na emancipační snahy Slovinců byl vzhledem k podobným východiskům, průběhu spolupráce i konečnému výsledku, intenzivnější a efektivnější i navzdory geografické vzdálenosti, nežli vliv českých intelektuálů na emancipační snahy Lužických Srbů. Odtržení a územní osamostatnění Lužických Srbů od německého živlu tak bylo i přes značné úsilí po obou světových válkách, de facto iluzorní.

10 RESUMÉ

„The purpose of this thesis is to bring near conjoint indexes of emancipatory efforts of two chosen Slavic nations - Slovenians and Lusatian Serbs, which were linked with activities of Czech intellectuals and patriots. Informations which are drawn from used sources show and compare the level of emancipation between Slovenians and Lusatian Serbs. They also show brief history preview of mentioned Slovenian nations and influence of gymnastics unity, Sokol. The original assumption about influence of geographical distance is refuted in the end. Principles of Slovenian emancipatory effort versus Lusatian Serb one were successfully implemented due to influence of gymnastics unity Sokol.“

11 SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY A PRAMENŮ

Gellner Ernest, *Nacionalismus*, 1. vyd. Brno: CDK, 2003, 133 s.
ISBN 80-7325-023-3

Machovec Milan, *Josef Dobrovský*. 1. vyd. Vimperk: Nakladatelství
Akropolis, 2004, s. 256, ISBN: 80-7304-045-X

Urbančič Boris, *Česko-slovinské kulturní styky*, Praha 1995
Euroslavica, s. 87, ISBN 80-85494-18-3

Gellner Arnošt, *Národy a nacionalismus*. Příbram 1993, z angl. orig.
Nations and nationalism, Basil Blackwell Ltd., Oxford, 1988,
nakladatelství Josef Hříbal, s. 158, ISBN 80-901381-1-X

Šafařík P. J., *Slovanský národopis*. Praha 1955: Československá
akademie věd, s. 288

Čermák Radek, Giuseppe Maiello, *Nástin dějin a literatury
Lužických Srbů*, v Praze 2011, s. 360, ISBN 978-80-86735-09-2

Doc. PhDr. Marvan Jiří, CSc; doc. PhDr. Leoš Šatava, CSs, *Praha a Lužičtí Srbové, Sborník z mezinárodní vědecké konference ke 140. Výročí narození A. Černého, v Praze 2005, s. 274, ISBN 80-86495-28-0*

Šesták Miroslav a kol., *Dějiny jihoslovanských zemí, 2. vyd., Praha 1998, s.756*

Petr, Jan, *Nástin politických a kulturních dějin Lužických Srbů. Praha, Univerzita Karlova 1972, s. 342, ISBN 80-7106-266-9*

Honzak Jahič, Jasna (ed.), Sborník příspěvků z kolokvia o česko-slovinských kulturních stycích, které se konalo k utění 170. Výročí narození významného propagátora česko-slovinské vzájemnosti 23.10.2003 v Praze, Praha 2005, s. 8

Rychlík Jan, Tonková Mária, Hladký Ladislav, Kozár Aleš, *Dějiny Slovinska, Praha 2011, s. 441, ISBN 978-80-7422-131-6*

Dorovský Ivan: *Oton Berkopec a Slovinci. Oton Berkopec a česko,slovinské kulturní styky, sborník, Společnost přátel jižních Slovanů v nakl. Albert, Brno Boskovice 2006, s. 156*

Macura Vladimír, *České obrození jako kulturní typ, Autoreferát disertace k získání vědecké hodnosti doktora věd a umění, V Praze 1992, Ústav pro českou a světovou literaturu ČSAV, 23 s.*

Boháč Zdeněk.: *České země a Lužice. Tišnov – Budyšín 1993, s. 215, ISBN 85-799-00-6*

Kaleta Petr, *Češi o Lužických Srbech, v Praze 2006, s. 333, ISBN 80-86495-41-8*

Schmitt Carl, *Politická theologie, Čtyři kapitoly k učení o suverenitě* (orig. Politische Theologie, v Berlíně 2009) v Praze 2012, s. 52, ISBN 978-80-7298-401-5

Sörensen Georg, *Stát a mezinárodní vztahy*, v Praze 2005, s. 237, ISBN 80-7178-910-0

Hladký Ladislav, *Slovinsko*, v Praze 2010, s. 191, ISBN 978-80-7277-463-0

Jensterle-Doležalová Alenka, *Vzájemným pohledem, Československé a slovinské-české styky ve 20. Století*, v Praze 2011, Národní knihovna České republiky – Slovanská knihovna, s. 316, ISBN 978-80-7050-604-2

Urban Zdeněk, *Práce z dějin slavistiky a česko-jinoslovanských vztahů*, Univerzita Karlova, Praha 1998, 172 s. ISBN 80-85494-45-0

Černý Adolf, *Masaryk a slovanstvo*, tiskem „Politiky“ v Praze 1921, s. 96

Černý Adolf, *Slovanstvo za světové války*, v Plzni 1919, s. 270

Zmeškal Vladimír, *Slovanské sokolstvo na X. všesokolském sletě v Praze*, Soukromý tisk, Praha 1938, s. 20

Zmeškal Vladimír, *Sokolská myšlenka v Lužici*, První vydání svazku ve sbírce Deset let Sokola v Lužici a časopisu Sokol roku 1930, č. 11., s. 23

Burian Michal, *Sudetoněmecké nacionalistické tělovýchovné organizace a československý stát v letech 1918 až 1938*, Univerzita

Karlova v Praze, vydání 1., Praha: Karolinum 2012, s. 398, ISBN 978-80-246-2217-0

Časopisy Sokol, Slovanské přehledy, Česko-lužický věstník:

Dr. Mir. Tyrš, *Časopis Sokol*, V Praze 1873, Tiskem Dra. Edvarda Grégra, Majitel a nakladatel: Dr. Mir. Tyrš, s. 168

Stýblo Jaroslav, časopis *Sokol*, V Praze 1884, Tiskem Dra. Ed. Grégra, Majitel a nakladatel: Pražská těl. jednota „Sokol“, s. 140

Dr. Jos. E. Scheiner, *Sokol, časopis tělocvičným zájmům věnovaný*, v Praze 1887, Tiskem Dra. Edvarda Grégra, s. 257

Dr. Jos. E. Scheiner, *časopis Sokol*, v Praze 1900, tiskem Dra. Ed. Grégra, Pražská těl. jednota „Sokol“, s. 288

Dr. Josef E. Scheiner, *Sokol, časopis tělocvičným zájmům věnovaný*, Pražská tělocvičná jednota Sokol, v Praze 1919, tiskem Dra Eduarda Grégra a syna v Praze, s. 252

Josef Kavalír, *Sokol, časopis pro tělesnou a mravní výchovu*, Pražská tělocv. jednota Sokol, v Praze 1920, tiskem Dra Ed. Grégra a syna v Praze, s. 260

Antonín Benda, *Sokol, časopis pro tělesnou a mravní výchovu*, majitel a vydavatel Sokol Pražský, v Praze 1926, s. 287

Antonín Benda, *Sokol, časopis pro tělesnou a mravní výchovu*, majitel a vydavatel Sokol Pražský, v Praze 1938, s. 247

Černý Adolf, *Slovanský přehled, sborník statí, dopisův a zpráv ze života slovanského*, tiskem „UNIE“, v Praze 1900, s. 506

Černý Adolf, *Slovanský přehled, sborník statí, dopisův a zpráv ze života slovanského*, tiskem „UNIE“ v Praze 1903, s. 495

Černý Adolf, *Slovanský přehled, sborník statí, dopisův a zpráv ze života slovanského*, tiskem „UNIE“ v Praze 1907, s. 489

Černý Adolf, *Slovanský přehled, sborník statí, dopisův a zpráv ze života slovanského*, tiskem „UNIE“ v Praze 1909, s. 478

Česko-lužický věstník, číslo 11-12 / listopad-prosinec 2012, ročník XXII (Prameny a literatura: články v periodických: Českolužický věstník, Jizeran, zdroje k tomuto článku autor uvádí tyto: Katolski Posol, Serbske Nowiny, Sokolske listy); Serbski Kulturny archiw Mzb VII - Ausschnittsammlung aus der tschechischen Presse; Beneš Luděk, *Osobnosti Mladoboleslavska*, Mladá Boleslav 2009; Zmeškal Vladimír, *Patnáct let českolužického spolku "Adolf Černý"* v Praze 1907-1922, Praha 1923

Internetové zdroje

Jordán František: *Češi a Slovinci v 19. a na začátku 20. století* : (jejich vztahy veřejné a politické)

<http://digilib.phil.muni.cz/handle/11222.digilib/120768>

Společnost přátel Lužice, Česko-Lužické věstníky:

<http://stare.luzice.cz/clv/2001/02.htm>

-

aktuálně:

<http://www.luzice.cz/>

http://digilib.phil.muni.cz/bitstream/handle/11222.digilib/120768/SyFF_176-1971-1_22.pdf

<http://www.listy.cz/archiv.php?cislo=131&clanek=011317>

<http://www.ceskenarodnilisty.cz/clanky/ObetLS.htm>

Kučerová Jarmila, *Recepce českých dramatických děl ve Slovinsku v letech 1867-1967*, Bakalářská diplomová práce, Masarykova univerzita, Filozofická fakulta, Ústav slavistiky, Brno 2008 - http://is.muni.cz/th/179958/ff_b_b1/IS.pdf

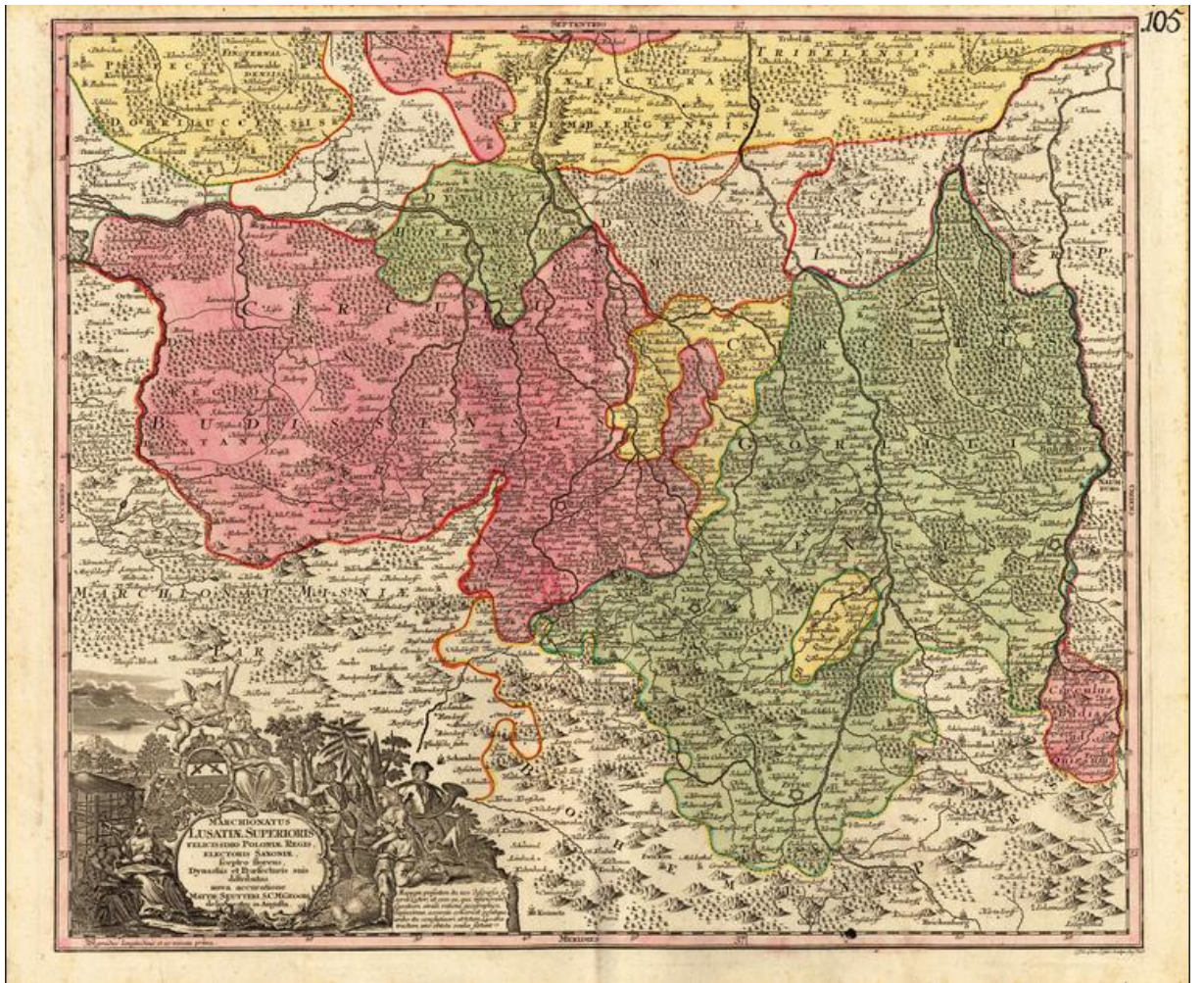
12 PŘÍLOHY

- 1) Území Horní a Dolní Lužice přibližně ve 13. století

Zdroj: <http://luzice.euweb.cz/>

2) Oblasti srbské Lužice mezi léty 1720-1740

Zdroj: <http://www.bergbook.com/cgi-bin/demo10.cgi/Search?paint=1&search=seutteri>

3) Slovinsko 1853

Zdroj: http://www.oldmap.si/en/maps/slovenia_adriatic/

4) Království Srbů, Chorvatů a Slovinců v roce 1920

Zdroj: http://commons.wikimedia.org/wiki/Atlas_of_Yugoslavia

5) Mapa novodobého Slovinska

Zdroj: http://www.freemapviewer.com/en/map/Map-Slovenia_935.html